

Handreiking rivaliserend groepsgedrag in een hybride werkelijkheid ...

Delft, Den Haag & Zoetermeer

J.B.A. van den Broek, J. de Jong & Y. Moussaid Partner in Crime

September 2022

Partner in Crime

Uitgevoerd door:

Auteurs:

In opdracht van:

Partner in Crime

Jeroen van den Broek, Joran de Jong & Yasmine Moussaid

Gemeente Delft, Den Haag en Zoetermeer

INHOUDSOPGAVE

1 | INLEIDING | 1

2 | RIVALISEREND GROEPSGEDRAG | 3

2.1 | *Het belang van straatcultuur en straatidentiteit* | 3

2.2 | *Rivaliserend groepsgedrag in regio Haaglanden* | 8

3 | DE ROL VAN DRILLMUZIEK | 12

3.1 | *De oorsprong van drillmuziek* | 12

3.2 | *Rondje langs de drillrapscene van regio Haaglanden* | 16

3.3 | *Systematische analyse van de drillrapscene van regio Haaglanden* | 22

4 | DE ROL VAN SOCIAL MEDIA | 32

4.1 | *Social media als podium voor muziek* | 32

4.2 | *Social media als straatculturele arena* | 33

4.3 | *Social media en rivaliserend groepsgedrag* | 37

5 | CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN | 44

5.1 | *Conclusies* | 44

5.2 | *Aanbevelingen* | 47

REFERENTIES | 49

OVERZICHT MUZIEKVIDEO'S | 52

1 | INLEIDING

De afgelopen jaren hebben meerdere geweldsincidenten tussen jongeren uit Zoetermeer, Den Haag en Delft het nieuws gehaald. Bij deze incidenten, waarbij rivaliserende jeugdgroepen betrokken zijn, lijken drillmuziek – een subgenre van rapmuziek – en social media in sommige gevallen te fungeren als katalysator van het excessieve geweld. Jongeren gebruiken muziek en diverse social mediaplatforms om elkaar te beledigen, uit te dagen en te bedreigen met fysiek geweld, onder andere door het uitbeelden en tonen van (steek)wapens. Deze online en muzikale provocaties kunnen het startpunt zijn van conflicten tussen groepen jongeren of tussen buurten, maar kunnen ook reeds bestaande spanningen verder op het spits drijven. In ieder geval lijken de recente incidenten in zowel de regio Haaglanden¹ als op andere plaatsen in Nederland zicht te geven op een overlap tussen drillmuziek, het gebruik van social media, straatcultuur en fysiek geweld. **Het rivaliserende groepsgedrag lijkt zich af te spelen binnen een hybride werkelijkheid waarin de offline buitenruimte, social media en muziek door elkaar heen lopen en in voortdurende wisselwerking met elkaar verkeren.** De relatie tussen de verschillende elementen van deze hybride context wordt over het algemeen nog onvoldoende begrepen.

Vooraf in de media wordt dikwijls een causaal verband verondersteld tussen muziek, straatcultuur en geweld of criminaliteit in bredere zin. Recente empirische studies naar de relatie tussen social media, (drill)muziek, straatcultuur en criminaliteit in de context van Rotterdam (Roks & Van den Broek, 2020) en Amsterdam (De Jong, 2021) geven echter zicht op de ingewikkelde manier waarop deze fenomenen op elkaar inwerken. Op basis van deze onderzoeken wordt bovendien duidelijk dat rivaliserend groepsgedrag in het digitale tijdperk weliswaar op verschillende plaatsen dezelfde uiterlijke verschijningsvormen kent, maar dat het voor het bepalen van een passende aanpak juist belangrijk is om de lokale context waarin dit problematische gedrag zich afspeelt te doorgronden (Roks & Van den Broek, 2020: 133). Dat is waar deze handreiking in voorziet. **Dit onderzoek naar hoe in regio Haaglanden bovengenoemde fenomenen samenhangen geeft professionals meer inzicht in zowel de lokale situatie als het bredere fenomeen en rust hen daarmee beter toe op de uitvoering van hun werkzaamheden.** Deze handreiking biedt zodoende belangrijke aanknopingspunten voor de integrale aanpak van rivaliserend groepsgedrag in de regio Haaglanden.

Drillrappers vormen het uitgangspunt van dit onderzoek omdat vanuit de opdrachtgever specifieke zorgen bestaan over rivaliserende groepen die zich nadrukkelijk als drillrapgroep profileren. De onderzoeksvraag die binnen deze studie centraal staat luidt zodoende:

“Hoe ziet de lokale drillrapscène van Zoetermeer, Den Haag en Delft eruit en welke rol spelen muziek en social media in de conflicten tussen rivaliserende groepen?”

Om antwoord te geven op deze vraag en te komen tot een betere duiding van de lokale situatie hebben we binnen deze studie drie deelonderzoeken verricht met alle een eigen dataverzamelmethode². In de eerste plaats hebben we een literatuuronderzoek uitgevoerd naar de relatie tussen drillmuziek, straatcultuur, social media en geweld, waarvoor de onderzoekers in grote mate konden putten uit eerder eigen onderzoek (Roks & Van den Broek, 2017; Roks & Van den Broek, 2020; Van den Broek, 2022). Een meer algemene beschrijving van de relatie tussen deze fenomenen is belangrijk om de lokale bevindingen in de juiste context te kunnen bezien. In de tweede plaats hebben we een online onderzoek verricht naar de lokale drillrapscène van Zoetermeer, Den Haag en Delft. Dit resulteerde in een overzicht van de op dit moment binnen Zoetermeer, Delft en Den Haag actieve drillrapartiesten en -groepen en hun muzikale uitingen³.

¹ Omwille van de leesbaarheid van deze handreiking zal soms worden gesproken over 'regio Haaglanden' om gemeenten Zoetermeer, Den Haag en Delft aan te duiden. Deze aanduiding is ook inhoudelijk passend omdat rivaliserend groepsgedrag onder invloed van de hybridisering van straatcultuur vrijwel altijd gebiedsoverstijgend is – en dus niet precies beperkt blijft tot de grenzen van de gemeenten die als opdrachtgever van dit onderzoek gelden.

² Omdat deze handreiking vooral een praktisch bruikbaar document dient te zijn, weiden wij op deze plaats niet uit over onze methoden van onderzoek. Een uitgebreide verantwoording van de methodologie van deze studie is als addendum aangeleverd bij de opdrachtgever en is op verzoek in te zien.

³ In dit overzicht zijn videoclips opgenomen die zijn geüpload tot aan 29 april 2022.

Het derde deelonderzoek betreft eveneens een online studie, waarbij is geanalyseerd op welke manier jongeren binnen en rondom de eerder beschreven drillrapscene zich op social media – dus buiten de muziek om – presenteren. Hiermee wordt inzicht gegeven in de contouren van de online straatcultuur waarin deze jongeren zijn ingebed en de manier waarop jongeren zich binnen deze setting presenteren. Binnen dit deelonderzoek is bijzondere aandacht uitgegaan naar de thema's 'geweld' en 'rivaliserende groepen', omdat hierover binnen de gemeente Zoetermeer, Den Haag en Delft specifieke zorgen bestaan. Het online veldwerk heeft plaatsgevonden tussen januari en april 2022. De verzamelde data in dit derde deelonderzoek zijn anoniem verwerkt. Concreet betekent dit dat we zicht geven op de thema's en dynamieken die we online aantreffen, zonder dat we precies benoemen wie hierbij betrokken zijn. De reden hiervoor is gelegen in de wetenschappelijke integriteit waaraan wij als onderzoekers gebonden zijn en de geheimhouding die daaruit voortvloeit.

In het vervolg van deze handreiking schrijven we in hoofdstuk [2](#) allereerst over rivaliserend groepsgedrag, omdat dit de kern van het probleem lijkt. We bespreken de rol van rivaliteit en geweld binnen straatcultuur ([2.1](#)) en de prevalentie van rivaliserend groepsgedrag in regio Haaglanden door de jaren heen ([2.2](#)). In het vervolg van deze handreiking bespreken we de relatie van dit problematisch groepsgedrag met drillmuziek (hoofdstuk [3](#)) en social media (hoofdstuk [4](#)). In hoofdstuk [5](#) sluiten we af met overkoepelende conclusies en praktische aanbevelingen.

Still uit de muziekvideo 'No Respect'

2 | RIVALISEREND GROEPSGEDRAG

In onderstaand hoofdstuk proberen we het rivaliserende gedrag van drillrapgroepen in Delft, Den Haag en Zoetermeer in historisch perspectief te plaatsen en van (straatculturele) context te voorzien. Allereerst zoomen we in op de rol van straatcultuur (2.1). Op basis van lopend promotieonderzoek van Van den Broek (2022) bespreken we welke plaats straatcultuur en de performance van straatidentiteit innemen binnen de levens van rivaliserende jongeren. In paragraaf 2.2 bespreken we vervolgens de prevalentie van rivaliserend groepsgedrag binnen de regio Haaglanden door de jaren heen. Problematische jeugdgroepen die elkaar naar het leven staan lijken namelijk een historie te kennen, maar meer recente incidenten geven ook nadrukkelijk zicht ook op een aantal nieuwe dynamieken.

2.1 | HET BELANG VAN STRAATCULTUUR EN STRAATIDENTITEIT

Op basis van onderzoek van Roks en Van den Broek (2020) en De Jong (2021) blijken veel drillrappers in meer of mindere mate ingebed binnen een straatcultuur. Om het rivaliserende groepsgedrag tussen drillers in de regio Haaglanden goed te kunnen doorgronden, is het daarom in de eerste plaats belangrijk te begrijpen wat deze context inhoudt en welke rol de *performance van straatidentiteit* vertegenwoordigt in de levens van deze jongeren. Onderstaande paragraaf bevat passages uit het proefschrift in voorbereiding van een van de onderzoekers (Van den Broek, 2022).

Straatcultuur

Op basis van lopend promotieonderzoek van Van den Broek (2022) kan straatcultuur worden gedefinieerd als *"het geheel van normen, waarden, attitudes, opvattingen en uiterlijke verschijningsvormen die hun oorsprong vinden binnen gemarginaliseerde omgevingen en die worden omarmd, aangepast en overgeleverd onder jongeren die in meer of mindere mate straat-georiënteerd zijn."* (Van den Broek, 2022). De 'straat' waarop deze jongeren georiënteerd zijn wordt vandaag de dag niet zozeer gezien als een fysieke plek, maar eerder als een symbolische ruimte. 'Straat' heeft betrekking op culturele noties die weliswaar hun oorsprong vinden in gemarginaliseerde stedelijke contexten, maar inmiddels in veel gevallen zijn losgezongen van de daadwerkelijke straten van deze steden (Ilan, 2015: 11). Straatcultuur draait dus niet zozeer om jongeren die daadwerkelijk veel op straat te vinden zijn, maar eerder om jongeren die in meer of mindere mate specifieke ideeën en concepten omarmen.

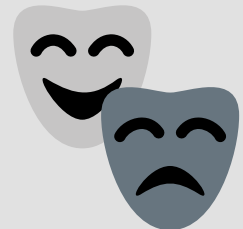

De digitalisering van onze samenleving lijkt van belangrijke invloed te zijn geweest op dit proces. De afgelopen jaren verschijnen steeds meer onderzoeken waarin niet zozeer offline settings, maar platformen als Twitter, Instagram en Snapchat een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling en verspreiding van straatcultuur (Van Hellemond, 2012; Moule et al., 2014; Pyrooz et al., 2015; Roks, 2017; Storrod & Densley, 2017; Lauger & Densley, 2018; Urbanik & Haggerty, 2018; Patton et al., 2019; Stuart, 2019). Door de constante wisselwerking tussen de fysieke en de digitale component, kan worden gesteld dat straatcultuur in grote mate is gehybridiseerd. 'De straat' dient daarmee niet alleen te worden beschouwd als een symbolische maar ook nadrukkelijk als een *hybride* ruimte, een context met wortels in de on- en offline werkelijkheid (vgl. Roks, Leukfeldt & Densley, 2020: 5).

De performance van straatidentiteit

Een belangrijk doel voor straat-georiënteerde jongeren is het construeren van een specifieke straatidentiteit. Deze identiteit levert binnen de setting van de straat in de eerste plaats *respect* op. Aan dit respect wordt binnen straatculturen een beduidend grotere waarde toegekend dan binnen de bredere samenleving. Waar het begrip in het dagelijks spraakgebruik zoveel betekent als 'eerbied' of 'ontzag', vertegenwoordigt respect binnen de context van de straat een onmisbare vorm van sociaal kapitaal (Anderson, 1999: 66). In omgevingen waarin andere vormen van kapitaal "*have been denied or are unavailable*" vormt respect volgens Anderson "*the core of the person's self esteem*" (Anderson, 1999: 66). Bovendien lijkt het construeren van een straatidentiteit ook voor een belangrijk deel gericht op *erbij horen*. Deze "*need to belong*" vormt volgens Baumeister en Leary (1995) een van de meest fundamentele menselijke behoeften. Miller (1959: 15) stelt dat straat-georiënteerde jongeren deze '*belonging*' voornamelijk nastreven door in hun gedragingen blij te geven van kennis van en toewijding aan de gedragsverwachtingen die binnen de context van de straat centraal staan. Door zich te gedragen naar de (ongeschreven) omgangsvormen, overtuigingen en ideologieën die binnen de straatcultuur onderling expliciet worden uitgewisseld of impliciet geïnterpreteerd vanuit reacties op het handelen van andere straat-georiënteerde jongeren, hopen zij te worden beschouwd als legitiem onderdeel van de context van de straat. Het succesvol claimen van een straatidentiteit kan op deze manier bijdragen aan hun gevoel "*erbij te horen*" (De Jong: 2007, 169).

Identiteit wordt binnen de literatuur naar straatcultuur – verwijzend naar het klassieke werk van Goffman (1959: 32-40) – steeds meer beschouwd als een *performance*. Identiteit draait in dit perspectief niet zozeer om wie iemand daadwerkelijk is, maar vooral om de indrukken die hij of zij aan anderen weet te geven. Identiteit is iets dat iemand construeert en communiceert en is daarmee geen vaststaand gegeven, maar eerder een fluïde, dynamisch en vormbare eigenschap die in grote mate afhankelijk is van de context waarin iemand zich begeeft. Individuen zullen steeds proberen een rol aan te nemen die geldt als het meest gunstig in de setting waarbinnen zij zich begeven. Door de verscheidenheid aan sociale interacties waarin iemand op dagelijkse basis belandt, voeren mensen iedere dag verschillende performances van identiteit op. Voor jongeren die zijn ingebed in een straatcultuur betekent dit dat zij binnen de setting van de straat voornamelijk hun straatidentiteit naar voren zullen brengen, terwijl zij op andere momenten bijvoorbeeld meer de rol van broer, scholier, winkelmedewerker of voetballer zullen aannemen. Hun performance van straatidentiteit draait niet zozeer om wie zij daadwerkelijk zijn, maar veel meer om in hoeverre het hen lukt een zo geloofwaardig mogelijke rol van *jongen van de straat* neer te zetten.

Roks (2016: 183) wijst erop dat "*onder invloed van processen van mondialisering en technologische ontwikkelingen op het gebied van communicatie en ICT, de straat niet langer gezien [kan] worden als hét podium*" voor deze performances. Volgens de auteur vormt namelijk ook muziek voor jongeren een belangrijk toneel voor de constructie van hun straatidentiteit (Roks, 2013; 2016: 183). Met name het subgenre straatrap – dat in het volgende hoofdstuk uitgebreid wordt besproken – wordt veelvuldig gebruikt om een zo geloofwaardig mogelijke straatidentiteit te construeren (Lauger & Densley, 2018: 5). Zowel Roks en Van den Broek (2020) als De Jong (2021) beschrijven hoe ook Rotterdamse en Amsterdamse jongeren rapmuziek gebruiken als podium voor het opvoeren van een straatidentiteit. Uit hun analyses van de lokale drillrapscenes blijken in die steden tientallen jongeren in hun muziek verschillende onderdelen van deze identiteit prominent naar voren te brengen.

Uit het onderzoek naar de Rotterdamse drillrapscene blijkt bovendien dat naast de fysieke straat en muziek, ook social media moeten worden gezien als belangrijk podium waarop jongeren straatidentiteiten (re)produceren en (re)presenteren (Roks, 2016: 183; Roks & Van den Broek, 2020: 80). Ook in internationaal onderzoek wordt in toenemende mate aandacht besteed aan de manier waarop social media worden gebruikt om straatimago's en -identiteiten te construeren en communiceren (King et al., 2007; Van Hellefont, 2012; Morselli en Décarry-Héty, 2013; Moule et al., 2014; Roks, 2017; Storrod & Densley, 2017; Urbanik & Haggerty, 2018; Stuart, 2019; Urbanik & Roks, 2020). Op basis van het bovenstaande kan worden gesteld dat straten, pleinen en andere offline publieke plekken niet langer gelden als het exclusieve domein voor de performances

van straatidentiteit, maar dat deze in toenemende mate worden geconstrueerd en gecommuniceerd binnen een hybride werkelijkheid waarin de fysieke straat, social media en (hiphop)muziek door elkaar heen lopen en in interactie met elkaar verkeren.

Centrale elementen van de performance van straatidentiteit

Op basis van lopend promotieonderzoek van Van den Broek (2022) vallen er binnen de literatuur zes centrale elementen van de performance van straatidentiteit te onderscheiden, waarvan met name de eerste twee een belangrijke rol lijken te spelen met betrekking tot rivaliserend groepsgedrag.

Geweld

Centraal binnen de performance van straatidentiteit staat geweld (Anderson, 1999: 72; Wilkinson, 2001: 240; Bourgois, 2003: 24; De Jong, 2007: 144; Sandberg & Pedersen, 2011: 29; Hallsworth, 2013: 149; Ilan, 2013: 8; Harding 2014: 119; Roks, 2016: 179). Binnen straatculturen – waar andere vormen van gezag in mindere mate voorhanden zijn – geldt geweld als een algemeen geaccepteerd middel voor het claimen van statusposities (Wilkinson, 2001: 240; De Jong, 2007: 154; Ilan, 2013: 8). Jongeren streven ernaar een gewelddadige reputatie te construeren door aan anderen de indruk te wekken dat zij (goed) kunnen vechten, maar vooral door te communiceren dat zij er niet voor terugdeinzen geweld te gebruiken. Het bezit en het vertoon van vuur- (Anderson, 1999: 119; Wilkinson, 2001: 261) en steekwapens (Harding, 2020: 3) kunnen bijdragen aan deze reputatie.

Door deze *"display of a certain disposition to violence"* (Anderson, 1999: 72) zijn jongeren in de eerste plaats in staat om potentiële belagers op afstand te houden (Bourgois, 2003: 24; De Jong, 2007: 193). Door uit te dragen dat zij niet bang zijn geweld te gebruiken, geven jongeren de boodschap af dat er met hen niet valt te sollen. Bovendien vormt het uitstralen van een zekere bereidheid en gereedheid tot het gebruik van geweld een voorname manier om respect af te dwingen. Een gewelddadige reputatie geldt hiermee binnen straatculturen als een belangrijke vorm van kapitaal (Sandberg & Pedersen, 2011: 125). Volgens Roks (2016: 180) is het bemachtigen en bekrachtigen van deze gewelddadige reputatie doorgaans *"belangrijker dan het daadwerkelijk gebruik van geweld"*. Het (re)construeren van gewelddadige reputaties blijft in veel gevallen beperkt tot het actief of passief dreigen met geweld. In sommige gevallen – voornamelijk wanneer iemands reputatie in het geding is – zijn echter *"public shows of strength and aggression"* (Sandberg & Pedersen, 2011: 125) geboden. Indien de meer communicatieve vormen van geweld door anderen niet serieus worden genomen of worden bedreigd *"rest dan enkel fysieke gewelddadigheid die door het publiek of andere performers niet op een verkeerde of misverstane wijze kan worden geïnterpreteerd"* (Roks, 2016: 195).

Lokaliteit

Ook het claimen en vertegenwoordigen van hun lokale context blijkt voor jongeren een belangrijk onderdeel te vormen van hun performance van straatidentiteit (Harding, 2010: 37; Ilan, 2020: 11). Dit belang van lokaliteit valt in de eerste plaats samen met de trots die jongeren voelen voor hun eigen buurt. De lokale context speelt volgens Papachristos et al (2013: 419) namelijk een belangrijke rol in de groepsvorming, processen van identiteitsvorming en betekenisgeving en het gedrag van jonge mannen uit gemarginaliseerde omgevingen. De territorialiteit van straat-georiënteerde jongeren wordt door sommige onderzoekers zelfs omschreven als een *"super place attachment"* (Kintrea et al, 2008). Jongeren voelen een dusdanig sterke verbondenheid en identificatie met de buurt dat zij het gevoel hebben dat de lokale publieke ruimtes *"are the places they belong to, and, in turn, the places belong to them"* (Kintrea et al, 2008: 49). In studies naar straat- en gangcultuur komt deze trots voor de buurt tot uitdrukking in de vorm van groepsnamen die ontleend zijn aan straten, pleinen of andere publieke ruimtes die door jongeren worden beschouwd als hun lokale context (Ley & Cybriwsky, 1974:

495; Katz, 1988: 156; Conquergood, 1994; Garot, 2007; Ilan, 2013: 6; Ilan, 2015: 75; Roks, 2016: 62). Ook geven jongeren op social media veelvuldig invulling aan hun lokaliteit door op allerlei creatieve manieren en op verschillende niveaus te refereren aan de plek die zij zeggen te vertegenwoordigen – waarbij verwijzingen vallen waar te nemen naar gebieden, OV-zones, straten, pleinen, metrostations en parkeerzones (Roks & Van den Broek, 2020: 80, De Jong, 2021: 93-96).

De manier waarop jongeren binnen hun performance van straatidentiteit gebruikmaken van de lokale context van de buurt gaat echter verder dan het enkel benoemen en uitspreken van trots voor hun buurt. In sommige gevallen wordt daar bovenop de negatieve reputatie van hun wijk door jongeren expliciet benoemd, omarmd en zelfs uitvergroot (vgl. Robinson, 2000: 441) omdat dit hun performance van straatidentiteit bekrachtigt. In deze variant van *'super place attachment'* valt het omarmen van wat Wacquant (2007) aanduidt als *'territoriale stigmatisering'* te herkennen (Roks & Van den Broek, 2020: 75). Met deze term verwijst Wacquant (2007: 63) naar delen van de stedelijke context die bekendstaan om grootstedelijke problemen als achterstand, criminaliteit en geweld. Onderzoek naar gang- en straatculturen laat zien hoe jongeren deze territoriale stigma's omarmen, benadrukken en gebruiken voor de constructie van hun identiteit. Volgens Anderson (1999: 77) is de reden hiervoor gelegen in dat *"people are likely to assume that a person who comes from a "bad" area is bad"*. Met het afschilderen van hun eigen buurt als een gevaarlijke plek, creëren jongeren een geloofwaardige context voor de constructie van hun straatidentiteit. In de

Nederlandse context dient territorialiteit daarmee met name bezien te worden als symbolisch en in de context van de identiteitsconstructie van straat-georiënteerde jongeren. De in gangstudies veelvuldig beschreven territoriumdrift van groepen waarbij zij op gewelddadige wijze en vanuit financieel oogpunt macht proberen uit te oefenen over een bepaald afgebakend gebied (Fraser, 2013: 972; Katz, 1988: 116) – onder andere om binnen deze grenzen criminele activiteiten uit te oefenen – lijkt binnen de Nederlandse context (nagenoeg) niet aan de orde (vgl. Roks & Van den Broek, 2020: 77).

Naast geweld en lokaliteit nemen ook een aantal andere thema's een belangrijke plaats in binnen de performance van straatidentiteit. Hoewel deze wel degelijk van toepassing zijn op de jonge mensen binnen deze studie, lijken zij minder centraal te staan binnen de thematiek van rivaliserend groepsgedrag. Deze elementen worden hieronder daarom iets beknopter besproken.

Antipathie jegens overheid

Een derde element van de performance van straatidentiteit is het tentoonspreiden van een zekere antipathie jegens de overheid, die wordt gezien als vertegenwoordiger van het systeem waardoor straat-georiënteerde jongeren zich buitengesloten voelen. Deze afkeer is lang niet altijd het gevolg van daadwerkelijke negatieve interacties met de overheid, maar neemt veel meer de vorm aan van een performance: voor een groot deel van de jongeren die zich associëren met straatcultuur vormt de haat tegenover overheidsinstanties met name een pose en een manier om hun identiteit te construeren (vgl. Roks, 2016: 125-126). In het bijzonder wordt de politie binnen de context van de straat beschouwd als de natuurlijke vijand (Kop & Eeuwema, 2007: 30; De Jong, 2007: 67; Roks, 2016: 103-126; Roks & Van den Broek, 2017: 43).

Illegale economie

Geweld is niet de enige vorm van (feitelijk) delinquent gedrag die een belangrijke rol speelt binnen de performance van straatidentiteit. Naast het claimen van een gewelddadige reputatie, is straat-georiënteerde jongeren er veel aan gelegen te zinspelen op hun betrokkenheid bij de illegale economie (Sandberg &

Pedersen, 2011: 18). Hoewel straatcultuur niet per definitie samenhangt met criminaliteit, kunnen kennis en knowhow van delicten als drugshandel, diefstal of oplichting van invloed zijn op de statusposities die jongeren op straat innemen; betrokkenheid bij de illegale economie werkt binnen de context van de straat statusverhogend (De Jong, 2007: 205; Ilan, 2015: 93).

Seksuele masculiniteit

Ook seksualiteit speelt een belangrijke rol binnen de performance van straatidentiteit. Het communiceren van seksuele veroveringen en seksuele prestaties vormt voor straat-georiënteerde jongeren een voorname manier om hun mannelijkheid te bevestigen (Sansone, 1992: 221, Roks, 2016: 145). Hoe meer een jongen kan opscheppen over zijn succes met vrouwen, hoe groter zijn status als 'heteroseksuele "player"' (De Jong, 2007: 164-165). Er is jongeren binnen een straatcultuur veel aan gelegen zichzelf op een geloofwaardige manier te presenteren als *"een heteroseksuele macho die goed vrouwen kan versieren en veel seksuele ervaring heeft"* (De Jong, 2007: 183).

Opzichtige consumptie

Belangrijk onderdeel van de performance van straatidentiteit vormt ook het openlijk etaleren van rijkdommen, door Veblen (2017 [1899]) aangeduid als 'opzichtige consumptie'. Straat-georiënteerde jongeren hechten bovengemiddeld veel waarde aan het wekken van de indruk dat zij veel geld bezitten en dit zonder problemen kunnen uitgeven. Zij ontlenen status aan het aanschaffen en etaleren van luxeproducten als dure merkkleding, sieraden of voertuigen, of door veel geld te verbrassen aan activiteiten als gokken of uitgaan (Anderson, 1999: 111-112; De Jong, 2007: 119). Materiele zaken hebben daarmee niet alleen praktische waarde, maar verworpen in grote mate tot statussymbolen die iets zeggen over iemands positie binnen de setting van de straat.

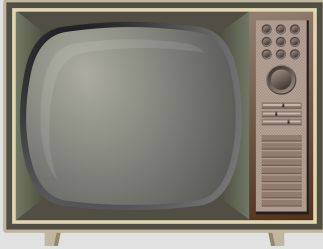
Performances en rivaliteit

Jacobs en Wright (1999: 165) benadrukken dat binnen de setting van de straat het wekken van de juiste indrukken van cruciaal belang is: *"On the streets, the image one projects is not everything, it is the only thing"*. Met andere woorden: er staat voor jongeren veel op het spel. De context van de straat waarbinnen jongeren hun performances opvoeren laat zich typeren als een soort apenrots, waarop verschillende jongeren zo hoog mogelijk proberen te geraken. Hoger in de pikorde belanden kan door het opvoeren van een geloofwaardige performance van straatidentiteit, maar ook nadrukkelijk door de performance van anderen binnen deze setting in twijfel te trekken, te ridiculiseren of aan te vallen (Hallsworth, 2013: 148). Zoals we zagen vindt deze wedloop plaats binnen een hybride straatcultuur waarin zowel de fysieke straat, het online domein als muziek een centrale plaats innemen. Het rivaliserende groepsgedrag van drillers waarmee verschillende gemeenten in Nederland de afgelopen jaren worden geconfronteerd, lijkt onder andere terug te voeren op de manier waarop deze jongeren binnen deze hybride setting bezig zijn met het construeren en deconstrueren van straatidentiteiten. Geweld en lokaliteit lijken daarbij op basis van eerder onderzoek in de Nederlandse context (Roks en Van den Broek, 2020; De Jong, 2021) de voornaamste rol te spelen in zowel de constructie als de deconstructie van performances van drillers.

2.2 | RIVALISEREND GROEPSGEDRAG IN REGIO HAAGLANDEN

Rivaliserend groepsgedrag in regio Haaglanden door de jaren heen

"Jongeren met vechthonden, bundels contant geld, bivakmutsen, honkbalknuppels en een Kalashnikov in shirts met de naam van hun groep erop. Op honderden graffiti's in de stad Delft prijkt deze zelfde naam. Dit is ook de naam van een zeskoppige Delftse rapband, populair onder de jeugd. Afgelopen week verscheen een filmpje waarin jongeren, onder de naam van hun groep, een aantal rivalen in elkaar slaan. De rapband ontkent alle betrokkenheid. In *EénVandaag*: waar houdt de rapgroep op en waar begint de straat?"

Hoewel deze kop wellicht doet denken aan de recente discussies omtrent drillrappers in de regio Haaglanden, betreft het een aankondiging van 18 maart 2008. Actualiteitenprogramma *EenVandaag* besteedt op die dag in een korte reportage aandacht aan de Delftse groep Scheme015, waarover de nodige ophef bestaat. Wie de videoclip van de groep bekijkt, kan zich iets van de publieke verontwaardiging en zorgen voorstellen. Zo wordt in nummers als '[Straatwijsheid](#)', '[Je kan niet tippen](#)' en '[Gooi z'n moeder in de lucht](#)' op expliciete wijze verslag gedaan van het straatleven van Delft. In beeld zien we grote groepen jongeren die zich – onder het veelvuldige gebruik van handgebaren – dreigend tot de camera richten (afbeelding 1). Een deel van de jongeren draagt gezichtsbedekking. [Beelden](#) van een politieagent die poolshoogte komt nemen, worden verwerkt in de videoclip. In hun teksten refereren de jongeren veelvuldig aan hun lokale context, die een belangrijke plaats lijkt in te nemen binnen hun performance. Dit belang van lokaliteit wordt eveneens duidelijk uit hun groepsnaam, die een verwijzing in zich draagt naar het netnummer van Delft. Bovendien dragen de jongeren kleding met de naam van hun groep en zijn er in de video talloze [graffiti](#) te zien waarop de naam Scheme015 prijkt – waarbij zelfs een [tram](#) dienstdoet als rijdend reclamebord voor het imago van de groep. In de videoclip van het nummer '[Uitgeput](#)' worden [pistolen](#) en een [automatisch vuurwapen](#) in beeld gebracht.

Afbeelding 1

Afbeelding 2

Binnen Delft was rond deze tijd ook een andere groep jongeren actief die relevant is om in het kader van dit onderzoek kort te bespreken. Ook DFT Project – dat staat voor '*Die For Trouble*' – legde aan de hand van het nummer '[Delft is de Shit](#)' een claim op de lokale context van de Prinsenstad. Opvallend genoeg zijn de videoclip veelvuldig rode kledingstukken, hoofddeksels en shawls te onderscheiden en is gedurende de hele video boven en onder in beeld een afbeelding van een rode bandana te zien (afbeelding 2), waarmee de jongeren zich lijken te associëren met de bekende Amerikaanse straatbende [The Bloods](#). In de videoclip worden verder nadrukkelijk straatnaamborden en andere herkenbare plekken in de buurt in beeld gebracht en tonen de jongens op verschillende momenten aanmerkelijke bedragen aan [cashgeld](#). In het nummer '[Kijk naar de maan](#)' verschijnt een [vuurwapen](#) in beeld. DFT Project en Scheme015

hebben met '[Dag & Nag](#)' ook een gezamenlijk nummer uitgebracht, waarin door jongens van beide groepen rode kleding en bandana's wordt gedragen, wordt gerapt over criminaliteit en schietgebaren in de camera worden gemaakt.

Ook in Den Haag lijkt problematisch en rivaliserend groepsgedrag geen nieuw fenomeen. In het [proefschrift](#) van collega Robby Roks, die in 2016 promoveerde op een onderzoek naar de Haagse Crips, valt daarover het volgende te lezen:

“Een krantenbericht uit 1994 in dagblad Trouw spreekt over ‘Crips en Bloods als padvindende van de grote stad’ in Den Haag. De politie Haaglanden schat het aantal ‘jeugdbendes gevormd naar Amerikaans voorbeeld’ in de stad in die tijd op vijftien, met in totaal 250 leden. In 1994 verschijnt er van de Haagse Ondersteunings Functie (HOF) - een steunpunt voor vrijwilligers en professionals - een informatiemap met verschillende krantenberichten over Nederlandse jeugdbendes, Amerikaanse gangs en de aantrekkingskracht van criminaliteit. De map bevat bovendien een kopie van een artikel in tijdschrift Panorama uit 1994 (Viering, 1994) met daarin een interview met leider Keylow.”

Hoewel de Main Triad Crips – de groep die binnen de context van Den Haag over de jaren de meeste aandacht heeft opgeëist – onder aanvoering van deze Keylow in hun tijd muziek maakten en ook videoclippen uitbrachten, zijn hiervan op YouTube alleen [flitsen](#) terug te zien. In een korte [documentaire](#) van de inmiddels verdwenen maar nostalgische televisiezender The Box valt te zien welke rol lokaliteit en de loyaliteit naar de eigen groep voor de Rollin 200's Eastside Main Triad Neighbourhood Crips – zoals de groep voluit heet – speelt en hoe dat in hun muziek terugkomt. Verder vinden we video's van de jongere garde van de Crips waarin deze thematiek ook duidelijk in beeld en geluid naar voren komt. Zo zijn in

Afbeelding 3

het nummer '[Do What It Does](#)' – waarin ook Keylow zijn gezicht nog even laat zien (afbeelding 3) – overduidelijk straatnaamborden, handgebaren, *tags* en blauwe kleding te onderscheiden die verwijzen naar de lokale context van de jongeren. In de teksten claimen de jongeren onder andere rivaliserende groepen te domineren (“*we roll over your clic*”) en daarbij geweld niet te schuwen (“*you get straight knocked-out*”).

Ook in Zoetermeer is problematisch en rivaliserend groepsgedrag al langer aan de gang. In onderzoeksverslagen uit 2013 staat onder andere te lezen dat de gemeente een “*hardnekkig jeugdprobleem*” heeft dat niet zou draaien om “*losstaande incidenten*” maar dat zich “*al langere tijd aan het ontwikkelen is*”. In de rapporten wordt gesproken over sociale beïnvloeding en saamhorigheidsgevoelens die vooral aanwezig zouden zijn als de jongeren geconfronteerd worden met “*rivaliserende jeugdgroepen*”. In een van de rapporten staat verder te lezen dat filmpjes, videoclippen en raps gerelateerd aan deze (deels Haagse) rapcultuur via sociale media en YouTube verspreid worden onder jeugdgroepen in Zoetermeer. Voorbeelden hiervan zijn ook anno 2022 nog ruim terug te vinden op het genoemde videoplatform. De videoclip van het nummer '[Mijn Wijk](#)' van Poepie

Afbeelding 4

Rast en Doppie Longside (afbeelding 4) laat zien hoe ook in Zoetermeer lokaliteit voor jongeren een belangrijke rol speelt. De titel en het refrein van het nummer verraden naast het belang dat de lokale context voor de rappers vertegenwoordigt ook een zekere vijandigheid en territorialiteit: “*Want dit is mijn wijk. Zet je stappen in mijn wijk, dan is er gezeik*”. Daarnaast benadrukken de jongeren dat er met hen niet valt te sollen, omdat je anders met de hele buurt te maken krijgt: “*je kan niet met me fokken, want dan fok je met de block*”. Om deze bewering kracht bij te zetten

claimt een van de rappers er niet voor terug te deinzen geweld te gebruiken wanneer de situatie daar in zijn ogen om vraagt. Terwijl hij de tekst *“een verkeerde move papa, dan wordt je ass gedropt”* rapt, beeldt hij met zijn vinger het doorsnijden van een keel uit. In de comments onder de video wordt door anderen gereageerd op de verschillende territoriale- en geweldsclaims die in de video worden gedaan.

Ook [Joker Family](#), die werd beschouwd als problematische jeugdgroep, profileerde zich aan de hand van [muziek](#). In tegenstelling tot de hierboven besproken groepen, dienen de raps van de groep vooral te worden beschouwd als [brag and boast](#). De nadruk van de muziek van Joker Family lijkt in veel mindere mate te liggen op rivaliteit, lokaliteit en geweld.

Op basis van deze korte – en zeker niet uitputtende – ronde door de straatcultuur van Delft, Den Haag en Zoetermeer van 10 tot 15 jaar geleden kunnen we voorzichtig concluderen dat het rivaliserend groepsgedrag in de regio Haaglanden anno nu niet op zichzelf staat. De afgelopen decennia zagen we vaker problematische jeugdgroepen die zich opvallend in de publieke buitenruimte als collectief profileerden, een zekere mate van territorialiteit tentoonspreidden, zich vijandig opstelden richting andere groepen en muziek gebruikten om deze claims over te brengen op anderen. Ook bleken toen al opvallende dwarsverbanden te herkennen tussen jongeren uit verschillende gemeenten in de regio. Het is belangrijk om deze lokale historische context met al haar wortels en dwarsverbanden in ogenschouw te houden bij de analyse van de hedendaagse incidenten en dynamieken.

Rivaliserend groepsgedrag in regio Haaglanden anno nu

Hoewel we op basis van de vorige paragraaf kunnen vaststellen dat het rivaliserend groepsgedrag binnen Delft, Den Haag en Zoetermeer anno nu in veel opzichten lijkt op een fenomeen dat we al sinds jaar en dag in de regio zien, lijken recente incidenten ook zicht te geven op een aantal verschillen. Om ons hierbij niet te veel te laten leiden door beeldvorming – de mediaberichtgeving over dit thema blijkt niet altijd even genuanceerd – illustreren we deze verschillen aan de hand van twee recente uitspraken van de rechtbank Den Haag.

In de eerste plaats lijken jongeren die betrokken zijn bij rivaliserend groepsgedrag zich specifiek als drillrapgroep te profileren. In een [vonnis](#) van een zaak waarin een jongere wordt verdacht van poging doodslag, bedreiging en openlijk geweld moet de aanleiding volgens de rechtbank op basis van processen-verbaal *“worden gezocht in een vete in de drillrapscene”*. Overigens wordt verderop in het vonnis gesteld dat bij meerdere verdachten *“drillrapteksten en beelden van drillrap-clips zijn aangetroffen op hun telefoons, maar de inhoud daarvan onvoldoende aanleiding [geeft] voor de gevolgtrekking dat het steekincident te maken had met een drillrap-gerelateerde ruzie”*. Toch krijgt de verdachte in deze zaak een drillrapverbod opgelegd, wat inhoudt dat de rechtbank als bijzondere voorwaarde stelt dat hij zich *“op geen enkele wijze – direct of indirect – bezig houdt met drillrap, daaronder in het bijzonder maar niet uitsluitend begrepen het maken of verspreiden van drillraps in welke vorm dan ook, het bijdragen aan drillraps, het posten erover of het reageren op uitingen (posts) in verband met of over drillraps via sociale media kanalen of soortgelijke kanalen”*.

Hoewel drill voor jongeren die zijn ingebed binnen een straatcultuur voornamelijk lijkt te fungeren als eigentijds vehikel om hun (groeps)identiteit langs vorm te geven – en niet per se als oorzaak van het geweld – kent de muziekvorm mogelijk wel een aantal kenmerkende karakteristieken die van invloed kunnen zijn op de dynamiek van rivaliserend groepsgedrag. In het volgende hoofdstuk gaan we daarom uitgebreid in op de rol van drillmuziek en de manier waarop deze rapvorm tot uiting komt binnen de context van Delft, Den Haag en Zoetermeer.

In de tweede plaats lijkt de digitalisering van onze samenleving – en

Still uit de muziekvideo 'Reverse'

meer specifiek de opkomst van social media – de straatcultuur waarin deze jongeren zich begeven te hebben veranderd (Lane, 2019). Uit criminologische studies naar de digitalisering van straatcultuur blijken social media te kunnen fungeren als een katalysator of trigger voor fysiek geweld (Patton et al., 2014; Moule et al., 2017; Irwin-Rogers et al., 2018; Lauger & Densley, 2018; Urbanik & Haggerty 2018). Conflicten die online ontstaan kunnen resulteren in fysiek geweld in de publieke ruimte en andersom kunnen van oorsprong offline confrontaties terechtkomen op de digitale straat. Dit kan vervolgens resulteren in een wisselwerking tussen online en offline geweld die conflicten niet alleen kan doen versnellen, maar ook de omvang van ruzies kan doen toenemen (Irwin-Rogers et al. 2018: 404; Lane, 2019).

Ook binnen het rivaliserende groepsgedrag in regio Haaglanden lijkt de digitalisering van straatcultuur invloed te hebben op de dynamiek van conflicten. Zo valt in het [vonnis](#) van een zaak over een steekincident in Zoetermeer te lezen dat door de verdachte en medeverdachten *“in een Snapchat-groep berichten [zijn] verstuurd om iemand te grazen te nemen”*. Volgens een getuige hoorde hij jongens tijdens de steekpartij zeggen dat het *“hun blok tegen ons blok”* was. In de uitspraak valt te lezen hoe verschillende jongeren elkaar via Snapchat opstoken om op oorlogspad te gaan en hoe social media ook worden gebruikt om te communiceren over waar hun rivalen zich zouden begeven. Om de invloed van het online domein op lokale conflicten beter te begrijpen, zoomen we in hoofdstuk 4 in op de rol van social media binnen straatcultuur en rivaliserend groepsgedrag in regio Haaglanden.

Still uit de muziekvideo 'Trending Topic'

3 | DE ROL VAN DRILLMUZIEK

Omdat de rivaliserende jeugdgroepen in de regio Haaglanden waarover lokale professionals zich zorgen maken zich nadrukkelijk als drillrapgroep presenteren, zoomen we in dit hoofdstuk nader in op het fenomeen drill. Allereerst bespreken we de historische wortels van drillrap en de opkomst en diaspora van dit jongste broertje van straatrap (3.1)⁴. Nadat we drillrap op deze manier van enige context hebben voorzien, brengen we de lokale drillrapscene van regio Haaglanden in beeld. In paragraaf 3.2 maken we eerst een ronde langs de verschillende rappers die Delft, Den Haag en Zoetermeer rijk zijn, waarna in paragraaf 3.3 een meer systematische analyse van hun muzikale output volgt.

3.1 | DE OORSPRONG VAN DRILLMUZIEK

Rapmuziek en straatrap

Rapmuziek vormt het muzikale element van de bredere [hiphopcultuur](#) en ontstond aan het einde van de jaren 1970 in de achterstandswijken van de Verenigde Staten. In de literatuur wordt de oorsprong van rap beschreven als een muzikale reflectie van stedelijke zwarte jongeren op hun gemarginaliseerde omgeving. De commercialisering van rap aan het einde van de jaren tachtig maakte dat de verhalen van deze jongeren over de straten van de achterstandswijken van de Verenigde Staten de hele wereld over gingen. Hoewel rap net als bijvoorbeeld rock- of popmuziek veel verschillende [subgenres](#) kent, bleek met name straatrap (of gangsta rap) – waarin verschillende elementen van straat- en gangcultuur worden besproken – gretig aftrek te vinden bij het grote publiek. Een belangrijke rol in deze populariteit heeft het in 1988 verschenen album 'Straight Outta Compton' van N.W.A. (*Niggaz With Attitude*) gespeeld. Aan de hand van dit album maakte de wereld kennis met de manier waarop op hyperbolische wijze verslag werd gedaan van het Amerikaanse straatleven vol gangs, geweld en criminaliteit. Al snel werd straatrap wereldwijd buitengewoon succesvol, in het bijzonder vanwege de veronderstelde authenticiteit van de artiesten (Harkness, 2013: 155). Naar deze authenticiteit wordt in straatrap vaak verwezen met het adagium '*keeping it real*', dat een belangrijke plaats inneemt binnen het subgenre (Cutler, 2003; Roks, 2020). Deze 'realness' waaraan zoveel waarde wordt gehecht, lijkt met name betrekking te hebben op de vraag of de artiest wel daadwerkelijk het leven leeft waarover hij rapt. Om die reden kan straatrap worden geïnterpreteerd als '*identity art*', waarbij de veronderstelde authenticiteit van de kunstenaar prevaleert boven de kwaliteit van zijn of haar muzikale output (Lauger & Densley, 2018: 819-820; Roks & Van den Broek, 2020: 16; De Jong, 2021: 136-140). Met andere woorden: binnen straatrap wordt over het algemeen hoe 'echt' een artiest overkomt belangrijker gevonden dan hoe 'goed' hij of zij klinkt.

Over de pioniers van de Amerikaanse gangsta rap bestaat bij het grote publiek volgens Roks en Van den Broek (2020: 16) het beeld dat zij het summum zouden vertegenwoordigden van '*realness*', in het bijzonder omdat zij gangleden zouden zijn die het straat- en gangleven van binnenuit wisten te beschrijven. Verschillende auteurs stellen echter dat de grondleggers van gangsta rap weliswaar opgroeiden in de gemarginaliseerde wijken waar dit genre zijn oorsprong vindt, maar zelf geen actieve gangleden waren. De rappers zouden weliswaar omringd zijn door gangs en geweld, maar hun teksten zouden in veel gevallen verre van autobiografisch zijn. Wel konden de rappers hun teksten een zweem van authenticiteit meegeven door deze te doordrenken met details van de elementen van straat- en gangcultuur die zij van zo dichtbij meemaakten (Harkness, 2013: 155; Roks & Van den Broek, 2020: 17).

Het is belangrijk om op te merken dat de gewelddadige thematiek van straatrap niet enkel beschouwd kan

⁴ Voor de beschrijving hiervan zijn op sommige plaatsen in de tekst (bewerkingen van) eerdere publicaties gebruikt.

worden als het product van de manier waarop jongeren het straatleven beschrijven. De commercialisering van rapmuziek maakte namelijk dat platenlabels begonnen in te spelen op de behoefte aan authentieke straatverhalen van rappers, met als gevolg dat straatrap ook nadrukkelijk verwerd tot "*a message from the suits*" (Hagedorn, 2008: 142). Het is om die reden vandaag de dag soms moeilijk te achterhalen of elementen uit het straatleven invulling geven aan straatrap of andersom. De ontstaansgeschiedenis van straatrap heeft in ieder geval een muzikale cultuur voortgebracht waarin '*bragging and boasting*' en verhalen over criminaliteit en geweld worden beschouwd als '*conventies van het genre*', vergelijkbaar met de manier waarop dat geldt voor actiefilms uit Hollywood (Roks, 2020).

De afgelopen decennia heeft (straat)rap gestaag aan [populariteit](#) gewonnen. Sinds 2017 is het muzikale element van hiphop zelfs [officieel](#) het meest dominante genre in de Verenigde Staten, waarmee het de jarenlange dominantie van rockmuziek doorbrak. Ook in Nederland is rapmuziek niet meer weg te denken uit de hitlijsten. Vanaf 2017 behoren Nederlandse rappers als Frenna, Lil Kleine, Josylvio en Boef stevast tot de top 10 artiesten met de meeste streams op muziekdienst [Spotify](#) en is het genre uitgegroeid tot de meest populaire muziekstroming onder jongeren (De Roest, 2017; Duijsings & Van Niekerk, 2018). Met name straatrap toont zich daarbij – in het bijzonder onder jonge luisteraars – buitengewoon populair.

Drillmuziek als jongste broertje van straatrap

In de vroege jaren 2000 ontstond in het zuiden van de Verenigde Staten trapmuziek, een subgenre van straatrap waarin net als in het bredere genre de thematiek van straat- en gangculturen centraal staat (Kaluzs, 2018: 24). De muziekvorm ontleent zijn naam aan het Amerikaanse straattaalwoord voor drugsdealen – *trapping* – dat het meest dominante thema vormt binnen de teksten van trapnummers. Omdat een aantal rappers uit Atlanta binnen hun teksten zo gefocust was op het minutieus beschrijven van de drugshandel en de bijbehorende levensstijl, werden zij door zowel fans als critici gedoopt tot [traprappers](#). Deze traprappers beschrijven in hun teksten hoe zij succesvol opereren binnen het drugsircuit en hoe zij hun 'verdiende' geld vervolgens [spenderen](#) aan materiele zaken als dure kleding, sieraden en auto's.

Rond 2010 ontstond in het zuiden van Chicago met drill een muziekstijl die wat betreft de onheilspellende beats veel wegheeft van trap (Ilan, 2020: 2). Het nummer '[I Don't Like](#)' van Chief Keef uit 2012 is een belangrijke aanjager geweest voor de bekendheid en populariteit van drillmuziek bij een groter publiek en stond, samen met het succes van andere rappers uit Chicago zoals Lil Durk, Fredo Santana en Lil Reese, aan de basis van de mondiale verspreiding van drill (Pinkney & Robinson-Edwards, 2018: 107). Hoewel beide subgenres van straatrap muzikaal in elkaars verlengde liggen, valt een wezenlijk verschil in thematiek te onderscheiden. Waar binnen trapmuziek het beschrijven van de drugshandel centraal staat, ligt de focus van drillrap nadrukkelijk op rivaliteit en geweld. Net als bij trap geeft de naam van het genre deze focus ook al voorzichtig weg: de term 'drill' verwijst naar het ronkende geluid van automatische vuurwapens. De oorsprong van deze focus op geweld – en de classificatie van drillrap als "*hypergewelddadig*" (Stuart, 2020: 3) – lijkt te liggen in de lokale omstandigheden die ten grondslag liggen aan het ontstaan van het genre. De rappers uit Chicago – een stad die bekendstaat om de hoge moordcijfers en gangactiviteiten – beschreven in hun teksten de moeilijke, gevaarlijke en vooral gewelddadige omstandigheden waarin zij opgroeiden. De alomtegenwoordigheid van vuurwapens in '[Chiraq](#)' maakt dat binnen Amerikaanse drill bovendien een centrale rol is weggelegd voor deze wapens. Naast de overdreven focus op geweld verschilt drillrap ook in een aantal andere opzichten van straatrap in bredere zin. In de eerste plaats wordt drillmuziek gekenmerkt door het expliciete en expressieve karakter (Pinkney, 2018: 107; Fatsis, 2019: 1302). In teksten van drillrappers worden gewelddadigheden regelmatig tot in detail

Still uit de muziekvideo 'BandoBaby'

Chief Keef (US drill) in de muziekvideo 'Love Sosa'

beschreven en in in [videoclips](#) worden wapens prominent in beeld gebracht. Daarnaast is drillrap volgens Stuart (2020: 3) hyperlokaal: rappers refereren in hun muziek veelvuldig aan hun eigen buurt, wijk, postcode of straat. Bovendien wordt drill gekenmerkt door een 'Do It Yourself'-manier van werken ("DIY-style"), waarbij jongeren de muzikale productie, opname, bewerking en digitale verspreiding relatief gemakkelijk voor eigen rekening (kunnen) nemen.

Al snel na de opkomst in Chicago maakte drillrap de oversteek naar Londen, waar met name zwarte, kansarme jongeren begonnen met het maken van zogenaamde [UK drill](#) (Pinkney & Robinson-Edwards, 2018: 107; Fatsis, 2019: 1302; Ilan, 2020: 2). Ook in het Verenigd Koninkrijk bleek drill in grote mate een reflectie van de lokale omstandigheden. Daardoor kent UK drill – hoewel het wordt gekenmerkt door vergelijkbare trap-achtige beats, een duistere sfeer en een focus op geweld – ook nadrukkelijk een aantal onderscheidende elementen ten opzichte van de Amerikaanse variant. Zo is in de Britse vorm van drill minder [autotune](#) te horen en is UK drill muzikaal niet zozeer beïnvloed door trap maar door grime, een muziekgenre dat in de jaren voor de opkomst van drill in het Verenigd Koninkrijk [mateloos populair](#) was (en [nog steeds](#) is) (Ilan, 2012). Omdat de Nederlandse drillrapscene met name geïnspireerd lijkt op UK drill – en in mindere mate op de Amerikaanse variant – loont het de moeite kort in te zoomen op de uiterlijke verschijningsvormen waardoor het genre in het Verenigd Koninkrijk gekenmerkt wordt.

Ilan (2020) beschrijft hoe de setting van Britse drillrapvideo's vaak wordt gevormd door groepen jongemannen die met verschillende soorten gezichtsbedekking samenscholen in hun eigen (zelfverklaarde) achterstandswijken. De outfits van de jongens bestaan voornamelijk uit trainingspakken of andere vrijetijdskleding. De kleding is veelal donker van kleur en op de borst of mouw prijken logo's van binnen straatcultuur populaire merken als Canada Goose, Stone Island, The Northface of meer traditionele merken als Adidas en Nike (Ilan, 2020: 8). Met shawls, capuchons, bivakmutsen en maskers (soms met angstaanjagende beeltenissen) proberen zij gehoor te geven aan het straatadagium *no face no case*. Daarnaast blijken de jongens druk in de weer met hun handen. Op het ritme van de muziek bewegen zij hun vingers om *hand signs* te maken, pistoolschoten of messteken na te bootsen of gebeden voor overleden homies uit te beelden. Verder kruisen ze hun polsen met gebalde vuisten, als steunbetuiging aan vrienden die vastzitten. Op de momenten dat hun vingers niet worden gebruikt voor het maken van de verschillende hiervoor beschreven bewegingen, vallen in hun handen vaak flessen alcohol of joints te ontwaren (Ilan, 2020: 8). Om hun achtergestelde situatie duidelijk in beeld te brengen, bevatten videoclips vaak scènes waarin een drone boven de wijk uitstijgt om zicht te geven op de achterstandswijk waarin de rappers opgroeien en leven. Deze sfeerbeelden dienen er tevens voor om geen onduidelijkheid te laten bestaan over de wijk waartoe de jongens behoren.

Still van SV (UK Drill) uit de muziekvideo 'No Fibz'

Wanneer we luisteren naar de teksten van de UK drillrappers valt volgens Ilan (2020) een opmerkelijke gelijkenis te herkennen met eerdere inhoudelijke analyses van straatrap: in hun teksten streven de rappers ernaar een zo geloofwaardig mogelijke straatidentiteit te construeren (Lauger & Densley, 2018: 5). Binnen drillrap krijgt deze straatidentiteit vooral gestalte met de gereedheid en bereidheid om geweld te gebruiken (Sandberg & Pedersen, 2011: 29; Ilan, 2020: 8). Ilan (2020: 9) beschrijft hoe de drillrappers zich in hun muziek en video's presenteren als personen die nooit conflicten uit de weg gaan en juist hun 'apps', hun rivalen of opponenten, laten rennen. De rappers claimen bereid en paraat te zijn om geweld te gebruiken wanneer zij worden uitgedaagd of aangevallen en pretenderen zelfs uit te kijken naar wanneer het moment daar is. Zij kunnen niet wachten om plassen (van bloed) of gaatjes (in kleding) te maken (Ilan: 2020: 9). Het bedreigen, uitdagen of bespotten van opponenten lijkt een belangrijke plaats in te nemen binnen de teksten van Britse drillnummers. Dit laatste geldt ook met betrekking tot het gebruik van wapens. In de nummers worden verschillende soorten vuurwapens opgesomd en worden legio synoniemen voor het gebruik van messen – zoals *to dip*, *splash*, *ching* of *chef* – genoemd.

Drillmuziek in Nederland

Sinds het ontstaan van UK-drill – dat in het Verenigd Koninkrijk inmiddels een [mainstream-status](#) heeft bereikt – heeft de muziekvorm zich in rap tempo verspreid over de wereld. Over deze diaspora van drill heeft Red Bull een aantal jaar geleden een uitgebreid [artikel](#) gepubliceerd. Nadat drill rond 2012 overwaarde naar het Verenigd Koninkrijk, heeft het nog zeker vijf jaar geduurd voordat het subgenre van straatrap ook in Nederland voet aan de grond kreeg. Deze ontwikkeling verliep geleidelijk. In eerste instantie sijpelden specifieke elementen uit de Britse (en in mindere mate Amerikaanse) drillcultuur de Nederlandse muziek binnen. Allereerst gebeurde dit met de muzikale elementen die drill definiëren. Begin 2016 verscheen met het album 'Fast' van Rotterdamse rapper [Jozo](#) de eerste plaat waarop deze invloed merkbaar was. Dit debuutalbum kan qua thematiek – met nummers als 'Erin Eruit', 'Heb Wat Verdiend' en 'In de Trap' – volledig worden geschaard onder het genre trap. De van oorsprong Congolese artiest rapt zijn teksten waarin hij veelvuldig refereert aan verscheidene manieren om op illegale wijze aan geld te komen ("*Ik doe echt alles voor buit*") echter over beats die overduidelijk dienen te worden gekwalificeerd als drill, zoals ook de producer van het album zelf [betoogt](#). Na het verschijnen van Fast nam de invloed van UK drill op de Nederlandse scene geleidelijk toe. Steeds vaker rapten artiesten over drillbeats of beats met elementen van drillmuziek, bijvoorbeeld wanneer zij te gast waren bij hiphopplatform [101barz](#). Bovendien werden Britse drillartiesten uitgenodigd om in Nederland te komen optreden. Zo stonden de drillers van 67 in 2017 op hiphopfestival Appelsap en waren zij vervolgens ook te gast bij 101barz voor het opnemen van een [studiosessie](#).

De echte doorbraak van drillmuziek in Nederland lijkt terug te voeren op eind 2017, toen Gaddafi's⁵ hit '[13 n*ggers in prison](#)' op YouTube verscheen. Wie de video zonder geluid afspeelt, waant zich in Londen. In beeld zijn grote groepen dreigende jongeren te zien, gehuld in donkere kleding van merken die we kennen uit zowel de Britse als Nederlandse straatcultuur. De gezichten van vrijwel alle jongens worden verhuld achter bivakmutsen, shawls, capuchons en maskers met angstaanjagende beeltenissen. De jongens gebruiken hun handen om hun eigen buurt te *representen*, de rechter duidelijk te maken dat hun gedetineerde vrienden op vrije voeten moeten worden gesteld en steek- en vuurwapens uit te beelden. In de handen van een aantal jongeren prijken zelfs echte wapens. Achtereenvolgens worden een ploertendoder, een koevoet en verschillende schroevendraaiers in beeld gehouden. Om het criminele imago van de jongens kracht bij te zetten wordt in de video verbeeld hoe iemand vrijkomt uit detentie, hoe een overval wordt gepleegd en hoe smokkelwaar de gevangenis in wordt gegooid. Bovendien wordt de [enkelband](#) van een van de jongens uitgebreid in beeld gebracht. De portieken en garages waartegen dit hele schouwspel zich afspeelt dienen te voorzien in een geloofwaardige context voor hun performance.

Wanneer we het geluid van de videoclip inschakelen blijkt deze performance te worden begeleid door een onheilspellende drillbeat. De teksten die over deze beat galmen, blijken in lijn met wat de jongens met hun dreigende vertoning lijken te willen verbeelden. De titel van de track – die gedurende het nummer veelvuldig wordt herhaald – vormt het centrale thema. Met de zin "*13 n*ggers in prison*" wekt Gaddafi de indruk dat een

⁵ Op 6 februari 2020 kwam Gaddafi in de eerste aflevering van het NTR-programma Danny op Straat aan het woord over [drillmuziek in Nederland](#). De rapper spelt zijn naam soms met één en soms met twee 's, waardoor onduidelijk blijft hoe zijn artiestennaam werkelijk luidt.

groot deel van zijn vriendengroep op het moment achter de tralies verblijft. De overige teksten van het nummer zinspelen op de redenen van deze detentie en kennen opvallende gelijkenissen met de thematiek die we kennen uit Britse drill. Meer specifiek alludeert Gaddafii veelvuldig op de bereidheid tot het gebruik van geweld, van hem en zijn vrienden. Bovendien daagt de rapper binnen zijn teksten anderen uit. Zoals gebruikelijk binnen drill wordt hierbij expliciet gerefereerd aan personen en gebeurtenissen. De Spijkse rapper lijkt hiermee de eerste Nederlandse artiest die muziek uitbracht die zowel qua uiterlijke verschijningsvorm en thematiek als op muzikaal gebied kan worden gekwalificeerd als drill. 13 N*ggers in Prison lijkt het startschot van drill in de Nederlandse rapscene te markeren, waarna het genre zich in een razend tempo heeft ontwikkeld.

Gadafii in de muziekvideo '13 N*GGERS IN PRISON'

3.2 | RONDJE LANGS DE DRILLRAPSCENE VAN REGIO HAAGLANDEN

Ook in regio Haaglanden zijn inmiddels een aantal drillrappers en drillrapgroepen actief. Om een overzicht te geven van de drillrapscene in de regio wordt in dit hoofdstuk de samenstelling van groepen en hun muzikale output besproken. Omdat ontwikkelingen binnen de drillrapscene elkaar in rap tempo opvolgen en dynamieken zowel binnen als tussen groepen aan verandering onderhevig zijn, is dit overzicht niet uitputtend en zal het na publicatie ook niet altijd up-to-date zijn. Het is hoofdzakelijk bedoeld om inzicht te geven in de omvang, spreiding en dynamiek van de huidige drillrapscene van Den Haag, Delft en Zoetermeer.

In de tekst staan hyperlinks die verwijzen naar Instagramprofielen van drillrappers met daarachter – indien beschikbaar – het aantal maandelijkse luisteraars van deze artiest op Spotify. Dit laatste wordt gedaan om een indruk te geven van de populariteit van hun muziek. Verder kunnen hyperlinks verwijzen naar besproken muziekvideo's of de exacte momenten waarop iets zich in een muziekvideo voordoet. Ook worden soms bij het beschrijven van groepen of buurten stills uit videoclipen getoond. In deze stills zijn handgebaren zichtbaar die naar deze groepen of buurten verwijzen en die professionals kunnen helpen bij het herkennen van signalen. We beginnen in Den Haag.

SK6

Schipperskwartier (2516), Den Haag

Wnr: C = Crips; 6 = 2516; K = SK6; Hoover Crips

"Skessy G's, who's badder than we?" luidt het veelvuldig vanuit het vergeten dorp. In deze relatief kleine Haagse wijk zien we jongeren (drill)muziek maken onder de naam SK6, ook wel *Skess* of *ABK (Anybody Killers)* genoemd. Zoals dit vaker voorkomt bij drillrapgroepen, verwijst de groepsnaam naar de buurt die de rappers vertegenwoordigen en waar zij beweren vandaan te komen. De letters 'SK' refereren namelijk aan de wijknaam Schipperskwartier, waarbij de '6' het laatste cijfer van hun postcodegebied 2516 is. De groep uit de Hofstad kan

vanwege haar muzikale succes en de grote mate van media-aandacht aangemerkt worden als een van de bekendste drillgroepen van het land.

De grootte van de groep is niet eenduidig te definiëren. Hoewel veel jongeren in videoclippen en op social media zich associëren met SK6, bevat de groep slechts enkele artiesten. De meest actieve drillrappers van SK6 zijn voorman Jxrrski ([10.341](#)), Fishy ([4.625](#)), Sluiper ([2.456](#)); \$J en Compact. Dit betekent echter niet dat drillers van SK6 enkel muziek maken binnen hun eigen groep; ze zoeken namelijk ook samenwerkingen met andere artiesten op. In [‘Time Will Tell’](#) en een [‘Lightwork Freestyle’](#) slaan de *Skessy G’s* (SK6 Gangsters) de handen ineen met jongeren van drillgroep 52 uit de Haagse wijk Houtwijk. Ook horen we aan het begin van [‘6OYZ N THA H2OOD’](#) een freestyle van de destijds gedetineerde Amsterdamse drillrapper Gogetter.

Wie muziek van de groep uit *Schippers* opzoekt zal vanwege de Engelstalige titels van hun nummers opmerken dat ze sterk geïnspireerd zijn door invloeden van overzeese drillrapscenes. Met het debuutnummer [‘2516’](#) wordt gelijk duidelijk hoe de rappers muziekvideo’s gebruiken als een podium om zich op een gevaarlijke manier te profileren. Al kijkend naar de videoclip ontkomt men niet aan de gewelddadige poses, trainingspakken, gezichtsbedekkingen, handgebaren en verwijzingen naar de wijk die we uit drillrap kennen. Daarnaast worden veel blauwkleurige kleding, objecten en visuele effecten getoond. Dit is gezien de lokale recente geschiedenis van de buurt geen toeval. Al decennialang staat de buurt bekend om de *Rollin’ 200 Crips* die hun inspiratie halen uit de Amerikaanse Crips gang (Roks, 2016). Een groot verschil is echter dat jongeren van SK6 de symboliek en uiterlijke verschijningsvormen van de Crips in een hedendaags jasje steken. Zo combineert SK6 de welbekende stijlelementen van de populaire drillrapscene met de meer traditionele elementen van de (Rollin’ 200) Crips. Concreet zien we dat grote messen, taalgebruik en gezichtsbedekkingen die we herkennen uit de mondiale drillcultuur gelijktijdig naar voren komen en vermengd raken met blauwe kleding, graffiti en handgebaren uit de Crips cultuur.

De titel van het nummer [‘6OYZ N THA H2OOD’](#) is exemplarisch voor deze combinatie. De in drillrap veelgebruikte leus *‘boys in the hood’* wordt samengebracht met kenmerken die verwijzen naar de Rollin’ 200 Crips. Zo refereert de term *‘H2OOD’* al decennialang aan de buurt, of (neighbour)hood – en groepsidentiteit van de Rollin’ 200 Crips. Wie goed kijkt naar de videoclip ziet bovendien dat het doorgaans groene trainingspak van de lokale voetbalclub ADO Den Haag geheel blauw is gemaakt – een kleur die symbool staat voor de uiterlijke verschijningsvormen van de Crips en daarom ook veel terug te vinden is in de kleding. Ook wordt de ‘B’ – de eerste letter van de traditioneel Amerikaanse rivaliserende bende ‘Bloods’ – uit hun alfabet verbannen en vervangen door (wederom) het laatste getal van hun postcodegebied 2516.

De historische rivaliteit tussen de Crips en de Bloods kent ook in deze context een hedendaagse verschijningsvorm. In de teksten van muziekvideo’s door drillers uit SK6 wordt meermaals verwezen naar de *Blood(s)* of *red(s)*, waarmee specifiek de Delftse groep Zero Quinze (ZQ) wordt bedoeld. Zoals later uitvoeriger zal worden beschreven, is ZQ in grote mate geïnspireerd door de (roodkleurige) symboliek van de Amerikaanse Bloods. Zo zien we in de videoclippen van SK6 naast vele bedreigende handgebaren ook teksten die vijandelijk richting hen zijn. Een voorbeeld horen we in [‘Straight Facts’](#):

*“Anyting red better watch your back
Niemand of niks van de Z heeft getouched”*

SK6 laat het echter wat betreft rivaliteiten niet enkel bij ZQ. Meermaals wordt een handgebaar van een geïmiteerd pistool gericht op een handgebaar dat de ‘L’ symboliseert. Dit gebaar is dan ook een bedreiging richting een jongerengroep uit Laakkwartier, dat vanwege de wijknummering ook wel ‘38Laak’ wordt genoemd. De [bedreigende handgebaren](#) gaan regelmatig gepaard met vijandelijke teksten jegens deze groep en richten zich niet zelden specifiek tot groepslid Bilal Aydin, die in 2019 werd doodgestoken. Het is overigens een noemenswaardige misvatting dat deze groep een drillrapgroep is en dat het bovengenoemde slachtoffer een drillrapper is, ondanks dat sommige [berichten](#) dit tot verdriet van naasten doet vermoeden.

De muziekvideo’s van SK6 staan verder vol met beelden en teksten die binnen de performance van straatidentiteit centraal staan. Identificeerbare plekken uit de buurt, grof taalgebruik en referenties aan het dealen van drugs en plegen van geweld doen zich herhaaldelijk voor. Verder is het opmerkelijk hoe (relatief)

vaak drillers van SK6 loyaliteit uiten aan hun overleden vrienden. Het nummer [Bruce 4 Ever](#) – dat teksten, graffiti, kleding, bloemen en handgebaren bevat als ode aan hun overleden vriend – is hier het proefstuk van. Daarbij komen teksten als "[Long Live Bruce, ik mis je](#)" en "[Long Live Mloose](#)" nagenoeg in elk nummer voor.

Hoewel de meest actieve drillers uit SK6 hierboven benoemd zijn, is het eenduidig kaderen van groepen in sommige gevallen lastig. Zo draagt de artiest Boegie ([55.394](#)) in zijn muziek niet de naam SK6, maar wordt er wel veelvuldig naar [Schippers](#), [ABK](#), [Crips](#) en [2516](#) verwezen. Ook figureren op de achtergrond van zijn videoclip jongeren die zich met blauwe kleding en handgebaren nadrukkelijk lijken te associëren met de uiterlijke verschijningsvormen van de drillgroep uit Schipperskwartier. Boegie maakt bovendien muziek met artiesten van SK6, zoals zijn samenwerking met Jxrski op '[Pyrex](#)'. De platenkist van de Haagse artiest is zeer divers – we horen drillrap, maar ook rauwe straatrap en trap met een vleugje autotune. De relatief succesvolle artiest heeft op het populaire hiphopplatform 101Barz een podium gekregen met een eigen [studiosessie](#) en heeft meerdere nummers met succesvolle mainstream hiphopartiesten.

Molenwijk (2516), Den Haag

vlnr: 16 = 2516; MW = Molenwijk; S = Schipperskwartier

Wie vanuit Schipperskwartier verder op zoek gaat naar Haagse drillartiesten hoeft niet ver te zoeken. In de aangrenzende buurt Molenwijk vormen A3 ([7.761](#)), Jama MW ([7.663](#)) en Jea ([7.528](#)) een muzikaal trio dat vrijwel altijd samen nummers uitbrengt. Getekend door de Haagse platenlabel Wilde Westen lijken de artiesten een professionele stap te zetten in de muziekindustrie. Ondanks dat zij zich in de muziek zonder een nadrukkelijke (drill)groepsnaam lijken te profileren, brengen de artiesten videoclips uit die er professioneel uitzien en vele stijlelementen bevatten die we herkennen uit drillrap.

Een groot verschil met de drillers van SK6 is dat bovengenoemde artiesten hun inspiratie vooral lijken te halen uit de Amerikaanse drillrapscene en in mindere mate uit de Britse. Zo staat in onder andere de videoclip '[Zoek Dekking](#)' het tonen van volautomatische geweren centraal en zijn in de opzweepende beats veel gelijkenissen te vinden met hun Amerikaanse evenknieën. De tekst in deze muziekvideo lijkt dit beeld eveneens te bevestigen aan de hand van teksten als "[geen dip of shanks, praat sticks of straps](#)" – wat verwijst naar het praten over vuurwapens in plaats van steekwapens. Ook teksten als "[Chiraq stijl, ik style mijn glizzy](#)" worden gebruikt om te zinspelen op Chicago (*Chiraq*), de geboorteplaats van drillrap. Daarbovenop is het opvallend dat het nummer '[Piped Up](#)' door de dansbewegingen, beat, gewelddadige thematiek en het decor van een tankstation (aan de Rijswijkseweg) veel lijkt op de hitsingle '[Welcome To The Party](#)' van Pop Smoke – een van de bekendste (drill)artiesten uit de Verenigde Staten. Afsluitend is het feit dat de artiesten geen gezichtsbedekking dragen niet alleen onderscheidend ten opzichte van andere drillers uit de regio Haaglanden, maar eveneens een kenmerkend stijlelement uit de Amerikaanse drillrapscene.

Het trio mag dan wel Molenwijk representen, maar in meerdere videoclips zijn figuranten die zich aan de hand van [blauwe bandanas](#), [handgebaren](#), [leuzen](#) en [bedreigende handgebaren](#) richting rivaliserende groepen lijken te associëren met de Cripssymboliek afkomstig uit Schipperskwartier. Territoriaal gezien is dit niet verrassend, vooral als men kijkt naar het gemeenschappelijke postcodegebied 2516. Het drietal artiesten refereert evenals de jongeren van SK6 met [handgebaren](#) en [teksten](#) meermaals aan dit postcodegebied. Verder zijn de *featurings* met Mardo4k ([1.212](#)) noemenswaardig; een artiest die ook beïnvloed lijkt te zijn door stijlelementen van drillrap en de 'S-Block', oftewel Schipperskwartier, represent. Ook hij lijkt zich niet zozeer bij een groep te voegen maar als soloartiest muziek uit te brengen.

52 Houtwijk (2552), Den Haag

vlnr: UU = Quu (Q dubbel U); 52

Ondanks een verhoogde concentratie van artiesten uit postcodegebied 2516 levert Den Haag in andere buurten ook de nodige muzikale output. Een van deze drillgroepen is 52 (vijf-twee) uit de westelijke buurt

Houtwijk. Het zal niemand verbazen dat de naam van de groep wederom een referentie is aan het postcodegebied van de buurt: 2552. De actieve artiesten van 52 zijn CSplash, Quu, Fieldman, Eff, JSF, y.CSplash en C’Rose.

In de muziekvideo’s van 52 vallen de gelijkenissen met SK6 meteen op. Zoals eerder vermeld zijn er meerdere samenwerkingen tussen de twee groepen, maar ook inhoudelijk zien we specifieke stijlelementen van SK6 terugkomen die we inmiddels wel kunnen dromen. Zo komt bijvoorbeeld in de disclaimer tekst aan het begin van een [‘Lightwork Freestyle’](#) de blauwe kleur prominent naar voren. Daarbovenop lijken de rappers met teksten als [“ben van 52, maar heb love naar skess”](#) een vriendschappelijke band tussen de groepen niet onder stoelen of banken te steken. Ook worden in de muziekvideo’s regelmatig odes uitgebracht aan dezelfde overleden personen waar de jongeren van SK6 naar verwijzen. In de videoclip [‘Live ‘O’](#) staat bijvoorbeeld de tekst [‘LLM’](#) – vertaald naar Long Live Myron, [doodgestoken](#) op 6 mei 2021 – op de muur. Gemeenschappelijke vrienden die gedetineerd zijn passeren eveneens regelmatig de revue aan de hand van leuzen als [“free JG, free CSplash, free Striker”](#). Doorgaans gaat dit gepaard met een beweging waarbij de polsen elkaar kruisen om het dragen van handboeien te imiteren.

De jongeren van 52 en SK6 zijn niet alleen loyaal aan hun (gemeenschappelijke) vrienden, maar ze uiten daarbovenop ook regelmatig haat richting dezelfde gemeenschappelijke groepen die hen naar het leven staan. In de videoclips gebeurt dit onder andere doordat artiesten en figuranten [bedreigende handgebaren](#) maken richting vijandelijke groepen, zoals dit herhaaldelijk wordt gedaan in [‘Time Will Tell’](#). Om de bedreigingen en het gevaarlijke imago van de groep(en) kracht bij te zetten wordt daarnaast een [arsenaal aan wapens](#), voornamelijk steekwapens, uit de kast gehaald. De bedreigingen komen in deze muziekvideo echter niet alleen via het beeld naar voren. Ook in de tekst worden meerdere gemeenschappelijke rivalen van 52 en SK6 bij naam en toenaam genoemd. Deze vermeldingen gaan vaak gepaard met gedetailleerde verwijzingen naar geweldsincidenten:

*"Gaf Vero op z'n hoofd, hij werd dizzy
Hoe werd Cheffie [gechopt](#) in z'n [fissie](#)"*

Het is vermeldenswaardig dat er tijdens het onderzoek signalen waren van een breuk tussen 52 en SK6.

OBM

Den Haag

vinc F = Five4hunna, O = OBM

Het bovenstaande heeft tot dusver aangetoond dat drillgroepen in Den Haag divers in hun samenstelling en muzikale inhoud zijn. De drillgroep OBM, bestaande uit Msttappedkid ([141](#)) en Five4hunna ([129](#)), laat zien dat een groep ook uit slechts twee artiesten kan bestaan. Op basis van publiekelijk toegankelijke bronnen is het voor de onderhavige onderzoekers echter lastig gebleken om veel over deze groep te weten te komen. Zo valt het niet te achterhalen wat de afkorting van de groep inhoudt en zijn de artiesten ook niet uitgesproken over de specifieke buurt waar zij vandaan komen of die zij vertegenwoordigen. Desondanks zijn de verwijzingen naar Den Haag duidelijk – zo is [‘Reverse’](#) gedeeltelijk opgenomen op de Leyweg, [‘Detention’](#) in de Kaapstraat, verwijst de naam Five4hunna naar de OV zone van Den Haag (5400) en draagt desbetreffende artiest in [‘Woede’](#) een [jas](#) met het logo van voetbalclub ADO Den Haag.

Hetgeen dat opvalt tijdens het luisteren en kijken naar de muziekvideo’s is het feit dat de artiesten grijskleurige bandana’s tonen en dragen. Op deze manier lijken ze een groepsidentiteit te creëren waarmee ze zich onderscheiden van andere jongeren- en drillrapgroepen. Ondanks dit onderscheidende kenmerk zien en horen we in het relatief kleine aantal muziekvideo’s dezelfde stijlelementen terug als bij andere drillrapgroepen. Zo worden bij aanvaringen met politie de [agenten](#) volledig in beeld gebracht, dragen artiesten en figuranten gezichtsbedekkingen, gaat het overgrote deel van de teksten over geweld en zijn de beats donker en opzweepend. Toch lijkt de muzikale gereedschapskist van beide artiesten breder te zijn dan alleen drillrap. Het nummer [‘Detention’](#) – een samenwerking met Yahma van de artiestengroep 31 – heeft een melodieuze,

zachter en openhartiger karakter dan een doorsnee drillrapnummer. Half zingend gaan de teksten – tussen enkele gewelddadige zinnen door – over gedetineerde vrienden, hun emoties en het straatleven. Zo [rapt](#) Msttappedkid bijvoorbeeld:

*“Doe het voor protection, mama ik wil nog niet gaan
JR die zit binnen en die shit heeft me geraakt
Omin niggers die me haten, mama wat heb ik gedaan?
Ik zal killen voor m’n guys, we zullen killen voor elkaar
Dit is voor m’n G’s die nog zitten in detention
Schade opgelopen, kan die shit niet eens verwerken”*

31

Moerwijk (2531), Den Haag

vnr. 2531; 3 = 31

De bovenstaande muziekvideo is geüpload op ‘[Kanaal #31](#)’ – het kanaal van de groep waar Yahma toe behoort. De artiestengroep 31 heeft een veelzijdig karakter en is afkomstig uit Moerwijk. Hun groepsnaam is – niet geheel ongebruikelijk in de (Haagse) muzikscene – afgeleid van de laatste twee cijfers van 2531, het postcodegebied van Moerwijk. Actieve artiesten in deze groep zijn H4rley ([197](#)), Yahma ([79](#)) en Chico. In muziekvideo’s op YouTube zijn samenwerkingen met OBM en de Amsterdamse artiest Bito te vinden, maar al kijkend naar muziek op Spotify zien we ook dat H4rley [samenwerkingen](#) heeft met drillers uit de Delftse formatie Zero Quinze. Gezien de rivaliteit tussen ZQ en SK6 is het daaropvolgend geen grote verrassing dat er in muziekvideo’s van 31 [bedreigende handgebaren](#) en [teksten](#) richting SK6 worden gemaakt.

De debuutmuziekvideo op het kanaal van 31 genaamd ‘[2Manstep](#)’ begint met beelden en een beat die gelijk kenbaar maken dat het om een drill-geïnspireerde productie gaat. Politieagenten die poolshoogte nemen worden wederom in beeld gebracht, waarbij enkele gezichten niet herkenbaar worden getoond. In het nummer wordt niet alleen gepraat over “[machettes, shanks en pipes](#)”, maar deze worden in de bijhorende videoclip ook trots geëtaleerd. De artiesten gebruiken woorden en rappen op een ritme dat eigen is aan de Britse drillrapscene. In ‘[Je Nique Ta Mere](#)’ zien en horen we naast grote hoeveelheden drugs in de openingsscene niet veel anders dan in de voorgaande muziekvideo.

Toch lijken de jongeren van 31 zich niet louter toe te leggen op drillmuziek, maar verbreden ze hun horizon door ook verhalende straatrap gemixt met pakkende hooks te produceren. Op ‘[Smith & Wesson](#)’ horen we Yahma in een refrein zingen over geweld, waarna hij in zijn verse zijn levensverhaal vertelt. Ook H4rley, die zijn videoclip ‘[Trending Topic](#)’ opent met een shot van een bij die rondom een bloem vliegt, rapt in een zonovergoten natuurgebied en volledig in designerkleding over een stap wegdoen van het gewelddadige straatleven. Aan de hand van thema’s en vocabulaire afgeleid van drillrap weet hij de luisteraar mee te nemen in zijn muzikale ambities en positieve levensdoelen. Als dat nog niet genoeg muzikale diversiteit is, weten de artiesten van 31 via hun muziek ook [liefdevolle odes](#) te brengen aan hun moeder en zelfs [kerstdrill](#) te maken.

Zero Quinze

Delft (015)

Z + Q = ZQ

In het voorgaande is de Haagse drillrapscene besproken, die veel drillrapgroepen in diverse samenstellingen en muziekstijlen kent. Het onderhavige onderzoek richt zich ook op de Delftse drillrapscene. De Prinsenstad kent één drillgroep, die de afgelopen jaren bovenmatig veel aandacht gegenereerd heeft. De veelbesproken groep Zero Quinze (ZQ) laat in de naam al doorschemeren uit welke stad de rappers afkomstig zijn. Vertaald vanuit het Frans betekent de groepsnaam ‘nul vijftien’ – het netnummer van Delft en door de jaren heen meermaals gebruikt door [Delftse hiphopartiesten](#). In het bijzonder wordt incidenteel het postcodegebied 2625 aangehaald. Ondanks dat het thuishonk van Zero Quinze in 015 ligt, betekent dit niet dat alle jongeren afkomstig zijn uit

Delft. Zo wordt, bijvoorbeeld, op het einde van [‘What happened’](#) duidelijk dat een artiest van ZQ de Haagse wijk Laakkwartier represent. Actieve artiesten van ZQ zijn Impy ([10.049](#)), RY2SAV ([70](#)), Seef ([10](#)), JSav, Ace, Mootje, KW, Cheff, CL en YK.

Impy neemt als voorman van de groep het overgrote deel van de muziekvideo's voor zijn rekening. De inhoud van de muzikale producties zit wederom vol met gewelddadige teksten en beelden. Het decor van enkele videoclip speelt zich af [voor de portiekdeur](#) van een flat op de Diepenbrockstraat – wat in het postcodegebied 2625 valt. Handgebaren die een Z en een Q symboliseren worden door de artiesten en figurerende jongeren op de achtergrond trots in beeld gebracht, gepaard met schietgebaren en het meebewegen van de handen op het ritme van de muziek. De jongeren in de videoclip dragen overwegend zwarte kleding van merken als Nike en North Face, maar de oplettende kijker zal het opvallen dat er ook [rode kleding en bandana's](#) gedragen worden. Zoals eerder vermeld, associëren de rappers zich op deze manier met de symboliek van de traditionele Amerikaanse gang de Bloods. De titel van de muziekvideo [‘Bloodz n da Hood’](#) bevestigt de overzeese inspiratie van ZQ.

Gezien de historische rivaliteit tussen de Bloods en de Crips is het geen verrassing dat de aandacht naar en vanuit ZQ uitgaat naar de beef die zij met de Crips-geinspireerde groep SK6 hebben. In de laatstgenoemde muziekvideo zijn de provocaties richting SK6 – met de juiste context en duiding – overduidelijk. De titel [‘Bloodz n da Hood’](#) is een opzettelijke verwijzing naar het nummer [‘6OYZ N THA H2OOD’](#) van SK6 voorman Jxrrski. Het refrein van het nummer bezit daarbovenop niet alleen een flow die veel gelijkenissen kent met het refrein van Jxrrski, maar de beat is ook exact hetzelfde. Door te [trappen](#) op een blauwe bandana laten ZQ-leden in de videoclip weten weinig sympathieke gevoelens te koesteren voor de groep uit Schipperskwartier. Ook rapt Impy over de voorman van SK6 [het volgende](#):

*“Jureny gestopt in Roffa, praat met [coppa](#)
Hij liegt in zijn tracks
Hij is [gewhockt](#) op Rijswijkseweg
En z'n bro is gepackt op Rijswijkseweg”*

In andere muziekvideo's die ZQ – in het bijzonder Impy – uitbrengt staat de beef met SK6 eveneens centraal. Zo wordt in [‘No Respect’](#) de ene na de andere persoon uit SK6 via handgebaren en teksten beledigd en wordt een blauwe bandana [in de brand gestoken](#). Het decor van [‘Wie is Op Wie’](#) speelt zich af op de *‘opp block’* – oftewel het gebied van de rivalen. De tunnel, die volgeklad is met graffiti, is een identificeerbare plek voor jongeren uit Schipperskwartier die hier regelmatig poseren voor foto's en videoclip opnamen. Het feit dat ZQ een videoclip op deze plek opneemt suggereert dat zij de buurt van hun rivalen ongedeedd kunnen betreden omdat zij niet aanwezig waren om hun territorium te verdedigen. Ondanks dat de schijnwerpers hoofdzakelijk gericht zijn op de beef met SK6, is het belangrijk om te benoemen dat de provocaties zich niet enkel beperken tot de drillgroep uit Schipperskwartier. In de muziekvideo's van ZQ worden ook [beledigingen en bedreigingen](#) richting de Rotterdamse groep 11 gemaakt en de Haagse groep OBM komt eveneens [aan de beurt](#).

Guap 4 Hustlers o.a. Zoetermeer

Als laatste gemeente richten we ons tot de drillrapscene in Zoetermeer. Daar waar Den Haag meerdere diverse drillgroepen kent die (buurten in) de stad representen en Delft één drillgroep met een relatief grote omvang bezit, zien we dat Zoetermeer geen drillrapgroep kent die nadrukkelijk de stad of een van haar buurten vertegenwoordigt. Dat wil echter niet zeggen dat er in Zoetermeer geen drillrap gemaakt wordt. Zo zien we dat de groep [Guap4Hustlers](#) (G4H) – nadrukkelijk geen drillrapgroep – meerdere muziekvideo's opneemt [in Zoetermeer](#), maar ook elders in Zuid-Holland. Dit doet vermoeden dat op z'n minst één of enkele artiesten afkomstig zijn uit Zoetermeer of deze stad representen. Actieve artiesten zijn Archi ([3.112](#)), GGK ([928](#)) en Barba ([782](#)). In een aantal muziekvideo's behoort Frisse ([821](#)) ook tot G4H, maar hij lijkt zich hedendaags gevoegd te hebben bij de Rotterdamse drillgroep T8. Opvallend is de [aanwezigheid](#) van Amsterdamse drillrapper KL in de videoclip [‘Filip John Doe’](#) – een artiest die ook met de hieronder besproken Zoetermeerse drillrapper Millz een muziekvideo heeft.

De groep bezit een diverse sound waarin elementen van [drillrap](#), [trap](#) en [old school Nederhop](#) via zowel beeld als geluid met elkaar gecombineerd worden. Omdat G4H sterk geïnspireerd lijkt door symbolen uit drill zijn zij dan ook meegenomen in de analyse. Zo profileren de artiesten zich in 'Aan Met De Gang' als een gevaarlijke groep aan de hand van bivakmutsen, bandana's, steekgebaren, vuurwapenvertoon en teksten over geweld. Er vallen allerlei elementen uit drillrap te zien en te horen die we ondertussen door en door kennen, maar toch is de beat iets melodieuzer dan de doorsnee drillrap en heeft het aan de hand van specifieke stijlelementen ook iets weg van trap. De in Zoetermeer opgenomen videoclip heeft relatief weinig bekijks, met 5.400 weergaven in een klein jaar. Hun met 12.600 weergaven meest bekeken muziekvideo 'Real Done' bevat daarentegen stijlelementen en thematiek die juist gecentraliseerd zijn rondom trap – waarbij het accent op drillrap nagenoeg afwezig is. Teksten over drugsgebruik, dealen en geld verdienen staan centraal, zoals in de [verse van Barba](#):

*"Ik ben alleen op cash
Zeg me waar je stash ligt, net Verstappen wordt je zo [geraced](#)
We komen van dat nakken, [seren assie](#) en die [purple](#)
Niffo ik ben daar geweest"*

#156 Meerzicht, Zoetermeer

Ondanks de veelzijdigheid aan stijlen en thema's (die dus niet alleen drillrap betreffen) is Guap4Hustlers de enige muziekgroep die als collectief nadrukkelijk banden heeft met zowel drillrap als Zoetermeer. Dit bekend echter niet dat er geen andere artiesten uit Zoetermeer bestaan die zich met drillrap bezighouden. Sommige Zoetermeerse jongeren lijken zich te identificeren met de code #156. De cijfercode is afkomstig uit de wegbewijzing van Zoetermeerse wijken, waarbij 156 een samentrekking tussen wijk 15 en wijk 16 van de buurt Meerzicht betreft. Een artiest die deze cijfercode meermaals uitdraagt is Millz ([2.041](#)), die zich bij de Rotterdamse groep 36K lijkt te voegen. Muziekvideo's van Millz zitten vol met referenties aan geweld, bivakmutsen, wapenvertoon en zinspelingen op criminaliteit. Een aantal videoclips van Millz zijn opgenomen [in Zoetermeer](#) – in het bijzonder [in Meerzicht](#) – en enkele nummers betreffen samenwerkingen met [Rotterdamse](#), [Amsterdamse](#) en zelfs [Spaanse](#) drillrappers. Laatstgenoemde samenwerking is wat betreft het aantal weergaven met 180.000 een positieve uitschieter. De videoclip [eindigt](#) met een waslijst aan gedetineerden met daarachter de code #156 – om zodoende loyaliteit aan de jongeren uit de buurt Meerzicht te tonen. Dit doet Millz eveneens in het nummer 'Gezeik' door [het volgende](#) te rappen:

*"156 dat is mijn wijk
Mijn jongens, ze lopen geladen met [gets](#)"*

De muzikale eenheid en loyaliteit die jongeren uit Meerzicht naar elkaar tonen is bovendien zichtbaar in de naam van 'Platform 156'. Dit is een online platform voor opkomende artiesten, hoofdzakelijk uit Zoetermeer. Het [YouTube-kanaal](#), dat ten opzichte van andere kanalen met 69 abonnees en 2 muziekvideo's weinig bereik heeft, bevat een [videoclip](#) van CDK die noemenswaardig is. Zo zijn de uiterlijke verschijningsvormen, beat, woordgebruik en flow sterk afgeleid van kenmerken die we uit drillrap herkennen.

3.3 | SYSTEMATISCHE ANALYSE VAN DE DRILLRAPSCENE VAN REGIO HAAGLANDEN

In dit hoofdstuk wordt de inhoudsanalyse van 41 muziekvideo's uit de regio Haaglanden besproken. Voor de analyse zijn de eerder besproken elementen van de performance van straatidentiteit gebruikt, aangevuld met een aantal in het kader van dit onderzoek relevante thema's. In de analyse is geteld hoe vaak lokale drillers bepaalde concrete symbolen, elementen en uitingen die met deze thema's samenhangen via zowel beeld als geluid naar voren brengen⁶. Aan de hand hiervan krijgen we inzicht in de onderwerpen die voor Haaglandse drillers binnen hun muziek een belangrijke rol spelen en die mogelijk meer vertellen over de lokale dynamiek. De uitkomsten van de analyse kunnen daarmee relevante inzichten of aanknopingspunten bieden voor de

⁶ Zie het addendum voor een uitgebreidere methodologische toelichting omtrent de inhoudsanalyse.

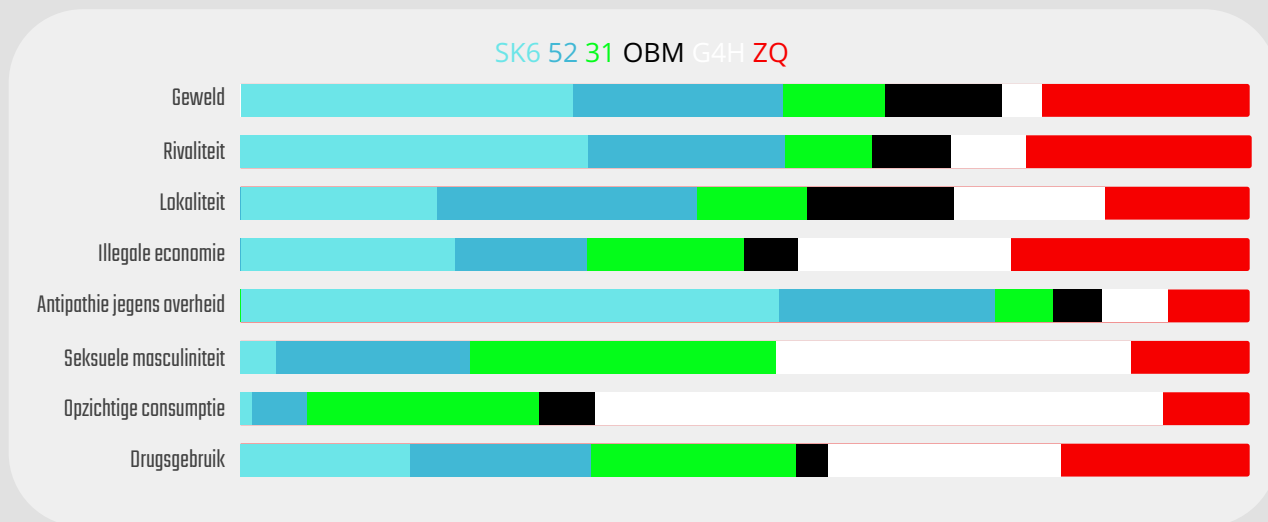
aanpak van rivaliserend groepsgegedrag binnen de regio. Bovendien kunnen we aan de hand van deze uitkomsten de lokale drillrapscene afzetten tegen muziekszenes elders in het land.

Het eerste gedeelte van dit hoofdstuk richt zich op de verschillen in muzikale output tussen de hierboven besproken groepen en gemeenten. Daarna worden meer algemene uitspraken gedaan over de gehele drillrapscene van Delft, Den Haag en Zoetermeer.

Vergelijking tussen groepen

In het voorgaande hebben we de gehele drillrapscene van Den Haag, Delft en Zoetermeer besproken. Zowel tijdens de analyse als in het voorgaande hoofdstuk merkten de onderzoekers dat er grote verschillen vielen te bespeuren tussen de groepen in de manier waarop drillmuziek vorm en invulling krijgt. In het onderstaande bespreken we daarom hoe de drillrapgroepen van de verschillende gemeenten zich tot elkaar verhouden. Concreet gezien houdt de analyse in dat er gekeken wordt naar de mate waarin groepen verschillen ten opzichte van de volledige drillrapscene in de regio Haaglanden. Met andere woorden: welke elementen springen er uit wanneer een specifieke groep geplaatst wordt in de bredere lokale context van dit onderzoek? In het geval van Delft en Zoetermeer vertelt dit ons tegelijkertijd veel over hun lokale drillrapscenes, aangezien beide gemeenten slechts één groep kennen (respectievelijk ZQ en G4H).

Deze vergelijking wordt gedaan aan de hand van onderstaande tabel, waarin de verschillende groepen worden vergeleken op basis van de inhoudelijke thema's in hun muziek. Er worden daarbij geen cijfers weergegeven aangezien de concrete individuele scores op zichzelf niet betekenisvol zijn, maar juist de verhouding hiertussen relevant is. Het betreft dus een vergelijkend overzicht van de performances die drillgroepen via zowel beeld als geluid in hun muziek naar voren brengen. Een score zegt daarbij niet zozeer iets over de daadwerkelijke mate van gewelddadigheid of betrokkenheid bij de illegale economie, maar vooral iets over hoe een specifieke groep zich tot het gemiddelde verhoudt.

Wat vanuit de analyse direct opvalt is de bij drillgroep 52 prominente aanwezigheid van geweld en rivaliteit. Voornamelijk het tonen van en rappen over messen komt nadrukkelijk terug bij jongeren uit Houtwijk. Verder tonen ze relatief vaak hun loyaliteit aan gedetineerde vrienden en schuwen ze bedreigende handgebaren niet. SK6 bedreigt daarentegen in verhouding meer vanuit hun teksten. Ook speelt de lokale context voor de jongeren uit Schipperskwartier een nadrukkelijker rol in hun muziekvideo's en rappen ze betrekkelijk veel over wapenbezit.

De andere Haagse drillgroepen, 31 en OBM, zijn zowel via beeld als geluid aanzienlijk terughoudender in het gericht bedreigen en beledigen van anderen. Zoals later in dit hoofdstuk duidelijk wordt, kan dit mogelijk invloed hebben op het aantal keer dat hun muziekvideo's bekeken zijn. Ten opzichte van het gemiddelde van de gehele lokale scene heeft OBM bijna zes keer minder weergaven en de groep 31 gemiddeld ruim zeven keer minder

weergaven. Desondanks verschillen 31 en OBM op een aantal inhoudelijke punten van elkaar. Het meest in het oog springende verschil is de afwezigheid van wapenvertoon bij OBM, terwijl 31 juist gemiddeld zes keer vaker een vuurwapen toont dan andere drillgroepen uit de regio.

Vanuit Delft genereert drillgroep Zero Quinze ten opzichte van andere groepen gemiddeld gezien dubbel zoveel weergaven. In de veelbekeken muziekvideo's valt op dat het tonen van vuurwapens betrekkelijk weinig voorkomt. Wel lijken de Delftse jongeren het meest van alle groepen te zinspelen op hun betrokkenheid bij de illegale economie. Verder lijkt de Zoetermeerse groep Guap4Hustlers zich in hun drillnummers relatief sterk te oriënteren op de thematiek rondom seksuele masculiniteit, opzichtige consumptie en drugsgebruik – elementen die normaal gesproken nadrukkelijk de ondertoon voeren in drillrap. Gewelddadige elementen komen bij deze groep bovendien gemiddeld vijf keer minder voor dan in de rest van regio Haaglanden en er wordt geen enkele keer een gerichte belediging of bedreiging geuit. Deze uitkomsten komen overeen met het eerder besproken veelzijdige karakter van de groep, dat niet enkel op drillrap berust. Desondanks onderscheidt Guap4Hustlers zich van de andere groepen door gemiddeld acht keer vaker een vuurwapen te tonen – iets wat dan weer wel kenmerkend is voor drillrap.

Thema's

In het vervolg van dit hoofdstuk worden algemene beweringen over de gehele drillrapscene in de regio Haaglanden beschreven. Voordat er dieper wordt ingegaan op de specifieke thema's, geeft onderstaande tabel een eerste inkijk in de prevalentie van de thema's in de muziek(video's). Er is hierbij gekeken naar hoe vaak symbolen, elementen en uitingen voorkomen die vallen te scharen onder de verschillende overkoepelende thema's. Ook hierbij zijn de verhouding tussen de thema's betekenisvoller dan de individuele scores, waardoor dit laatste niet getoond wordt in de tabel.

Wat meteen opvalt is dat uitingen en symboliek van geweld, rivaliteit en lokaliteit het meest prominent naar voren komen, terwijl het opzichtig consumeren en het vertonen van seksuele masculiniteit minder centraal lijken te staan. Deze bevinding is in lijn met eerder onderzoek naar drillrapscenes in Rotterdam en Amsterdam. De individuele thema's worden hieronder uitvoeriger besproken door in te zoomen op de verschillende manieren waarop deze voorkomen. Specifiek betreft dit de prevalentie (in hoe veel muziekvideo's komt een uiting ten minste één keer voor?) en de frequentie (hoe vaak komt een uiting gemiddeld voor in muziekvideo's?) van uitingen.

Geweld

Zoals besproken in het vorige hoofdstuk vormt geweld een prominent thema binnen de performance van straatidentiteit. Op basis van eerder onderzoek weten we dat het binnen drillmuziek zelfs het meest centrale thema zou zijn. Vanuit dat oogpunt is het relevant om de dynamieken en prevalentie van geweld in de lokale drillrapscene nader te onderzoeken, in

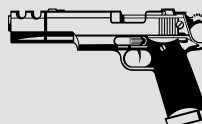
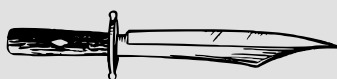
het bijzonder ook om deze te kunnen afzetten tegen muziekszenes elders in het land.

Uiting	Prevalentie	Frequentie
Rappen over geweldpleging	100% (N=41)	Elke 10 seconden
Rappen over wapens	97,6% (N=40)	Elke 9 seconden
Tonen van wapens	26,8% (N=11)	Elke 1 minuut 16 seconden
'Cut throat' gebaar	22% (N=9)	Elke 8 minuten 9 seconden

Uit bovenstaande cijfers wordt duidelijk dat wapens en geweldpleging binnen drill in regio Haaglanden veelvuldig voorkomen: geweld blijkt inderdaad een prominent thema. Op basis van de resultaten van de analyse kunnen we stellen dat er aanmerkelijk meer over wapens wordt gerapt dan dat deze worden getoond. Hoewel dit uiterlijk vertoon van lokale drillrappers de gemiddelde burger tegen de borst zal stuiten, is het belangrijk te onthouden dat we hier voornamelijk zicht krijgen op de communicatie van geweld en dat het neerzetten van een gewelddadige presentatie over het algemeen niet verboden is. Het tonen van wapens in videoclips zonder vergunning is daarentegen een [strafbaar feit](#). Dit biedt mogelijk aanknopingspunten voor de meer repressieve aanpak van rivaliserend groepsgedrag. Om de rol die wapens hebben in de muziek nader te duiden wordt hier in het onderstaand schema uitgebreid op ingegaan.

Uiting	Prevalentie	Frequentie
Rappen over wapengebruik	97,6% (N=40)	Elke 12 seconden
Rappen over wapenbezit	90,2% (N=37)	Elke 35 seconden
<i>Messen</i>		
Rappen over messen	87,8% (N=36)	Elke 16 seconden
Rappen over messengebruik	80,5% (N=33)	Elke 19 seconden
Rappen over messenbezit	58,5% (N=24)	Elke 1 minuut 42 seconden
Tonen van messen	26,8% (N=11)	Elke 1 minuut 33 seconden
Gebaar met betrekking tot mes, steken of gestoken worden	92,7% (N=38)	Elke 26 seconden
<i>Vuurwapens</i>		
Rappen over vuurwapens	97,6% (N=40)	Elke 25 seconden
Rappen over vuurwapengebruik	92,7% (N=38)	Elke 38 seconden
Rappen over vuurwapenbezit	70,7% (N=29)	Elke 1 minuut 11 seconden
Tonen van vuurwapens	14,6% (N=6)	Elke 6 minuten 51 seconden
Gebaar met betrekking tot vuurwapen, schieten of geschoten worden	95,1% (N=39)	Elke 35 seconden

Bovenstaande data laten zien dat zowel steek- als vuurwapens een prominente rol innemen binnen de muziek van lokale drillrappers. Ondanks deze centrale rol komt het tonen van steek- en vuurwapens aanmerkelijk minder voor dan in vergelijkbaar onderzoek naar [de Amsterdamse drillrapscene](#). Het is bovendien opvallend dat in elke videoclip waar een pistool getoond wordt ook een mes in beeld wordt gebracht. Verder wordt er over het algemeen veel meer gesproken over het gebruiken van wapens dan (enkel) het bezitten hiervan.

Rivaliteit

Rivaliteit vormt net als geweld een belangrijk thema binnen drillrap. Bovendien is het vertrekpunt van het onderhavige onderzoek rivaliserend groepsgegedrag. Om deze reden hebben we systematisch geanalyseerd op welke manier en in welke mate rivaliteit is terug te zien en horen in de drillmuziek van artiesten uit Delft, Den Haag en Zoetermeer.

Uiting	Prevalentie	Frequentie
Tonen van gekleurde bandana's	73,2% (N=30)	n.v.t.
<i>Chit chat</i> gebaar	51,2% (N=21)	Elke 3 minuten 6 seconden
Rappen over eigen authenticiteit	90,2% (N=37)	Elke 32 seconden
Ongerichte belediging of bedreiging (zowel beeld als geluid)	100% (N=41)	Elke 5 seconden
Gerichte belediging of bedreiging (zowel beeld als geluid)	80,5% (N=33)	Elke 12 seconden

Wat opvalt is dat in bijna drie op de vier video's gekleurde bandana's worden gedragen. Dit lijkt hiermee binnen de scene van regio Haaglanden vaker voor te komen dan binnen Rotterdam en Amsterdam. De data laten daarnaast zien dat in de lokale drillrapscene doorlopend bedreigingen en beledigingen worden geuit. Deze zijn echter vaker ongericht (naar een niet nader genoemde persoon of groep) dan specifiek gericht tot een ander individu. Desondanks lijken zowel beledigingen als bedreigingen een grote rol te spelen in de producties. Het is daarom waardevol om in onderstaand schema nader in te gaan op de aard hiervan.

Uiting	Prevalentie	Frequentie
<i>Beledigingen</i>		
Rappen van een ongerichte belediging	100% (N=41)	Elke 16 seconden
Rappen van een gerichte belediging	65,9% (N=27)	Elke 28 seconden
Rappen van een gerichte belediging richting een persoon	41,5% (N=17)	Elke 58 seconden
Rappen van een gerichte belediging richting een gecensureerde naam	39% (N=16)	Elke 1 minuut 50 seconden
Rappen van een gerichte belediging richting een groep of buurt	29,3% (N=12)	Elke 1 minuut 49 seconden
Sterk vermoeden van het rappen van een gerichte belediging	41,5% (N=17)	Elke 2 minuten 58 seconden
<i>Bedreigingen</i>		
Rappen van een ongerichte bedreiging	97,6% (N=40)	Elke 11 seconden
Tonen van een bedreigend handgebaar	73,2% (N=30)	Elke 35 seconden
Gerichte bedreiging (zowel beeld als geluid)	78% (N=32)	Elke 22 seconden
Rappen van een gerichte bedreiging richting een persoon	26,8% (N=11)	Elke 2 minuten 29 seconden
Rappen van een gerichte bedreiging richting een groep of buurt	36,6% (N=15)	Elke 2 minuten 31 seconden
Rappen van een gerichte bedreiging richting een gecensureerde naam	26,8% (N=11)	Elke 4 minuten 37 seconden
Sterk vermoeden van het rappen van een gerichte bedreiging	14,6% (N=6)	Elke 20 minuten

Bedreigingen worden in de regio Haaglanden vaker geuit dan beledigingen, maar voor beide vormen geldt dat zij vaker ongericht dan gericht voorkomen. Indien naam en toenaam wordt genoemd, is dit zowel bij beledigingen als bedreigingen het vaakst jegens een individu en minder vaak jegens een groep of buurt. Beledigingen maar vooral bedreigingen en opruiing in de muziek kunnen aanknopingspunten bieden voor de

meer repressieve, strafrechtelijke aanpak van rivaliserend groepsgegedrag. Daarnaast is het opvallend dat een bedreigend handgebaar ongeveer elke halve minuut wordt gemaakt. Dit is dus een veelvoorkomend symbool dat professionals – wanneer zij de betekenis hiervan begrijpen – veel informatie zou kunnen opleveren over de communicatie van drillers en meer specifiek de dynamieken tussen groepen.

Lokaliteit

Zoals duidelijk werd in het vorige hoofdstuk speelt ook lokaliteit een belangrijke rol binnen rivaliserend groepsgegedrag en binnen straatcultuur in bredere zin: straat-georiënteerde jongeren hechten bovengemiddeld veel waarde aan het benadrukken van hun lokale context. Om deze reden wordt in onderstaand schema nader ingegaan op elementen die betrekking hebben op de lokale context van drillrappers uit regio Haaglanden.

Uiting	Prevalentie	Frequentie
Rappen over de eigen vrienden- of drillgroep	92,7% (N=38)	Elke 26 seconden
Rappen over de buurt	58,5% (N=24)	Elke 1 minuut 33 seconden
Handgebaar voor de eigen groep of buurt	70,7% (N=29)	Elke 1 minuut
Tonen van een boord van een plaats (bijvoorbeeld een straat of stad)	19,5% (N=8)	n.v.t.
B-roll van de buurt	51,2% (N=21)	Elke 2 minuten 25 seconden

Al met al kunnen we stellen dat de drillrapgroep waartoe jongeren behoren een prominentere plaats innemen binnen hun performance in muziekvideo's dan de buurt die ze vertegenwoordigen – hoewel aangetekend dient te worden dat binnen regio Haaglanden buurt en groep in grote mate samen lijken te smelten. Desondanks heeft de fysieke omgeving wel degelijk een noemenswaardige rol. Zo wordt in ongeveer de helft van de videoclip B-roll (korte videofragmenten die het decor van de videoclip weergeven) van de buurt getoond. We zien en horen dus dat de fysieke en sociale lokale context een belangrijke plaats innemen in de muziekvideo's van lokale drillers.

Illegale economie

In trap, de muzikale voorganger van drillrap, staat het rappen over drugs dealen centraal. In de bredere straatcultuur komen zinspelingen op criminaliteit voor financieel gewin sowieso regelmatig voor. Rappen over criminaliteit – net als rappen over geweld – maakt iemand niet per definitie crimineel, maar moet gezien worden als onderdeel van de bredere performance van straatidentiteit. Om die reden is het relevant om inzicht te krijgen in de rol van uitingen over de illegale economie in de lokale drillrapscene van de regio Haaglanden.

Uiting	Prevalentie	Frequentie
Rappen over crimineel actief zijn	73,2% (N=30)	Elke 1 minuut 21 seconden
Rappen over het bezitten of dealen van drugs	31,7% (N=13)	Elke 2 minuten 21 seconden
Rappen over stelen (inbraak of roof)	39% (N=16)	Elke 2 minuten 48 seconden
Rappen over financiële oplichting of fraude	17,1% (N=7)	Elke 10 minuten 43 seconden
Tonen van drugs boven de gebruikershoeveelheid	7,3% (N=3)	Elke 30 minuten 16 seconden

Resumerend zien en horen we een diversiteit aan uitingen over de illegale economie in de muziekvideo's, maar blijkt dit niet een van de meest besproken thema's in drillrap te zijn. Desondanks laten deze resultaten zien dat geweld – ondanks dat het de boventoon voert – niet het enige criminele gedrag is waarover de drillers rappen.

Antipathie jegens overheid

Zoals we zagen in hoofdstuk 2 neemt ook het tentoonspreiden van een zekere antipathie jegens de overheid – en in het bijzonder politie en justitie – een belangrijke plaats in binnen de performance van straatidentiteit van jongeren. Om deze reden presenteren we hieronder in hoeverre en op welke manier drillers binnen de regio Haaglanden in hun muziek aandacht besteden aan dit thema.

Uiting	Prevalentie	Frequentie
Rappen over het niet praten met de overheid	39% (N=16)	Elke 3 minuten 12 seconden
Rappen over haat tegen de overheid	24,4% (N=10)	Elke 7 minuten 51 seconden
Rappen over de gevangenis	53,7% (N=22)	Elke 1 minuut 34 seconden
Het tonen van een 'free' gebaar	29,3% (N=29)	Elke 3 minuten 34 seconden
Dragen van gezichtsbedekking	100% (N=41)	n.v.t.
Tonen van een enkelband	7,3% (N=3)	Elke 50 minuten 20 seconden

De data lijken ons te vertellen dat het tentoonspreiden van een zekere afkeer tegen overheidsinstanties zicht- en hoorbaar is in de muziekvideo's, maar niet zozeer prominent naar voren komt. De meeste uitingen refereren aan detentie; dit betreft zowel eigen detentie als detentie van vrienden door leuzen als 'free' te gebruiken. Verder is het opvallend dat onder het adagium 'no face, no case' in alle videoclip op z'n minst één keer een persoon in beeld wordt gebracht die gezichtsbedekking draagt.

Seksuele masculiniteit

Binnen de performance van straatidentiteit speelt seksuele masculiniteit – het idee dat mannen op seksueel gebied bijzonder actief, bedreven, succesvol en vooral heel erg hetero zijn – normaal gesproken een belangrijke rol. Uit eerdere onderzoeken naar drill zien we dat dit thema binnen drillcultuur eigenlijk opvallend afwezig is, waarmee het genre zich duidelijk onderscheidt van andere vormen van straatrap. Hieronder wordt nader ingegaan op de rol die seksuele masculiniteit inneemt binnen de muziek van drillers in Delft, Den Haag en Zoetermeer.

Uiting	Prevalentie	Frequentie
Tonen van vrouwen	0% (N=0)	n.v.t.
Rappen over seks of seksuele aandacht	75,6% (N=31)	Elke 1 minuut 12 seconden
Maken van seksuele gebaren	26,8% (N=11)	Elke 7 minuten 11 seconden

In lijn met eerdere onderzoeken blijken er binnen de lokale drillscene geen vrouwen in videoclip te ontdekken. Toch wordt in ruim 75% van de videoclip gerapt over seks met vrouwen of seksuele aandacht van vrouwen. Om de aandacht voor dit thema in perspectief te plaatsen; voor iedere keer dat Haaglandse rappers iets zeggen over seks of seksuele aandacht, uiten zij gemiddeld 7 bedreigingen en 14 beledigingen. We hebben "vrouwen" niet alleen binnen een seksuele context geanalyseerd, maar ook als breder thema binnen de muziek. Hieruit blijken vrouwen sporadisch te worden benoemd in de teksten van drillers, waarbij termen als '[set-up bitch](#)' of '[opphot chickie](#)' worden gebruikt. Aan de hand van onze huidige onderzoeksopzet – met mannelijke drillers als uitgangspunt – krijgen we echter niet méér zicht op de rol van vrouwen dan dit. Op basis van deze voorbeelden in de muziek rijst echter wel het vermoeden dat vrouwen wellicht een belangrijker rol innemen binnen de Haaglandse drillrapscene dan op basis van dit onderzoek valt vast te stellen.

Opzichtige consumptie

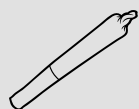

Ook opzichtig consumeren vormt een belangrijk onderdeel van de performance van straatidentiteit. Hoewel teksten en videoclippen binnen hiphop in bredere zin een bijzonder geschikt podium zijn gebleken voor het openlijk etaleren van rijkdommen (Goverts & Roks, 2020), blijft dit thema binnen drillrap normaal gesproken grotendeels achterwege. Hieronder bekijken we de manier waarop opzichtig consumeren valt terug te zien binnen de lokale drillrapscene van Delft, Den Haag en Zoetermeer.

Uiting	Prevalentie	Frequentie
Tonen van geld	0% (N=0)	n.v.t.
Rappen over geld	48,8% (N=0)	1 minuut 31 seconden
Rappen over luxe (merk)producten	14,6% (N=6)	9 minuten 5 seconden
Tonen van luxe merkkleding	56,1% (N=23)	n.v.t.
Tonen van luxe sieraden	9,8% (N=4)	Elke 37 minuten 41 seconden

Hoewel in meer dan de helft van de videoclips luxe merkkleding wordt getoond, lijkt opzichtig consumeren – in lijn met bevindingen uit eerdere onderzoeken – geen prominent thema binnen de lokale drillrapscene. Veelzeggend is dat letterlijk in geen enkele videoclip geld wordt getoond, terwijl dit binnen straatrap in bredere zin een gebruikelijk verschijnsel is – zoals we in hoofdstuk 2 ook zagen voor de regio Haaglanden.

Drugsgebruik

Op verzoek van de opdrachtgever hebben we binnen onze analyse van de muziekvideo's ook aandacht besteed aan uitingen die gaan over het gebruik van drugs. Hieronder gaan we nader in op de rol die soft- en harddrugs innemen binnen de teksten en beelden van de lokale drillrapscene.

Uiting	Prevalentie	Frequentie
Rappen over het roken van een joint	9,8% (N=4)	n.v.t.
Tonen van een joint	41,5% (N=17)	Elke 3 minuten 33 seconden
Handgebaar maken van een joint roken	39% (N=16)	Elke 3 minuten 41 seconden
Tonen van <i>lean</i>	4,9% (N=2)	Elke 34 minuten 40 seconden
Tonen van lachgas	2,4% (N=1)	Elke 6 minuten 26 seconden
Rappen over het gebruiken van drugs anders dan cannabis	0% (N=0)	n.v.t.

Uit bovenstaande cijfers wordt duidelijk dat het gebruik van harddrugs geen rol speelt binnen de muziek van Haaglandse drillers. Rappers refereren binnen hun muziek regelmatig aan het roken van een joint, en heel af en toe aan het gebruik van [lean](#) of lachgas. Het aantal keren dat dit gebeurt is echter verwaarloosbaar.

Freestyles

Freestyles zijn nummers, soms meerdere korte nummers aan elkaar geplakt, waarin het rappen van veel bars (oftewel zinnen) achter elkaar centraal staat. Freestyles betreffen dus over het algemeen lange coupletten, zonder refreinen: *bars, bars, bars*. Binnen de Nederlandse drillrapscene worden freestyles doorgaans op

gevestigde YouTubekanalen geüpload, waardoor deze een groot bereik hebben en artiesten een bekend podium bieden. Bovendien bestaat de indruk dat freestyles over het algemeen in termen van gewelddadigheid heftiger zijn dan videoclipps die rappers zelf online zetten⁷. Genoeg reden om te analyseren of en op welke manier freestyles van lokale drillrappers verschillen van hun meer reguliere videoclipps. De resultaten van deze analyse – waarin getoetst is op statistisch significante verschillen⁸ – is in onderstaand schema weergegeven.

Thema	Meer of minder bij freestyles?
Weergaven	Meer
Geweld	Meer
Rivaliteit	Meer
Vertellen over messen	Meer
Vertellen over vuurwapens	Meer
Vertellen over wapengebruik	Meer
Gerichte bedreiging	Meer
Gerichte belediging	Meer
Vuurwapenvertoon	Minder
Opzichtige consumptie	Minder
Seksuele masculiniteit	Minder

Allereerst wordt uit de analyse duidelijk dat het initiële vermoeden dat freestyles meer worden bekeken blijkt te kloppen. Freestyles *pakken* gemiddeld ongeveer tweeënehalf keer meer weergaven (184.573) dan niet-freestyles (72.684). Verder zien we dat in freestyles significant vaker wordt gerapt over vuur- en steekwapengebruik, maar ook dat er meer communicatie van geweld en rivaliteit plaatsvindt. Opvallend genoeg zien we wel dat er in freestyles van drillers uit de regio Haaglanden – in tegenstelling tot in sommige 'normale' videoclipps – geen vuurwapens worden getoond. Ook wordt er veel minder opzichtig geconsumeerd en wordt er in freestyles minder aandacht besteed aan seksuele masculiniteit – hoewel dit überhaupt geen centrale rol speelt in drillrap.

Een enigszins zorgelijke bevinding is dat er in freestyles ook meer gerichte provocaties plaatsvinden dan in niet-freestyles. Zo ligt het aantal gerichte bedreigingen in freestyles ongeveer twee keer zo hoog en het aantal gerichte beledigingen liefst negen (!) keer zo hoog. Het zou kunnen dat jongeren zich van meer gewelddadige uitingen bedienen omdat ze weten dat de video veel bekeken gaat worden – en ze dit als een belangrijke kans zien om zichzelf (gewelddadig) te presenteren. Eventueel vervolgonderzoek zou de reden voor deze grote verschillen verder kunnen verkennen. Belangrijk inzicht voor professionals is in ieder geval dat freestyles – vanwege de hoge frequentie van provocaties – een belangrijke rol kunnen spelen in de dynamiek van conflicten tussen drillrapgroepen.

Online publiek

Naast de bestudering van de verschillende elementen is een analyse gedraaid op de samenhang tussen elementen in de muziekvideo's en het aantal weergaven die de muziekvideo's op YouTube behalen. Voordat deze hieronder behandeld worden, is het van belang te benoemen dat het hier een samenhang betreft en geen oorzakelijk verband. Het feit dat bepaalde elementen vaker aanwezig zijn en de muziekvideo's tegelijkertijd meer of minder weergaven heeft, zegt niet per se dat deze twee gegevens oorzaak en gevolg zijn. Zo kan het

⁷ Het Openbaar Ministerie heeft eind vorig jaar de producer van een belangrijk freestyleplatform laten oppakken op verdenking van online opruiing en wapenbezit.

⁸ Met significantie wordt de statistische aannemelijkheid bedoeld dat een correlatie niet op toeval berust. Met andere woorden: een significant verschil betekent dat het aannemelijk is dat het verschil te wijten valt aan hetgeen waarvoor getoetst is. In dit concrete geval betekent dit dat het aannemelijk is dat in freestyles daadwerkelijk meer over wapengebruik wordt gerapt en dat die uitkomst niet op toeval berust.

aantal weergaven ook voortkomen uit externe factoren, zoals bijvoorbeeld de populariteit van artiesten. Desondanks kunnen de uitkomsten in algemene zin wel inzicht geven in wat het publiek – oftewel de consumerende jongeren – aantrekt.

De analyse laat zien dat muziekvideo's waarin een (steek- of vuur)wapen wordt getoond niet significant meer of minder worden bekeken. Daarentegen worden muziekvideo's waarin een gerichte bedreiging of belediging plaatsvindt wel significant vaker bekeken. Sterker nog, het verschil betreft een vertienvoudiging – namelijk 108.000 weergaven ten opzichte van 10.950 weergaven. Hieruit kan de voorzichtige conclusie worden getrokken dat het publiek niet zozeer aangetrokken wordt tot wapenvertoon, maar meer tot gerichte en openlijke provocaties jegens specifieke personen of groepen.

Bovendien bestaat er een significant positieve samenhang van het aantal views met gewelddadige uitingen, rivaliteit en het rappen over wapens – met name het gebruik ervan – en in het bijzonder over messen. Met andere woorden: over het algemeen geldt dat hoe vaker deze elementen in de nummers naar voren komen, hoe vaker de videoclip wordt bekeken. Het publiek lijkt zich aangetrokken te voelen tot muziek waarin de meest kenmerkende elementen van drillrap – namelijk geweld, rivaliteit en wapens (en met name het gebruik van messen) – prominent naar voren komen.

Still uit de muziekvideo 'BandoBaby'

4 | DE ROL VAN SOCIAL MEDIA

In dit hoofdstuk zoomen we in op de manier waarop jongeren binnen en rondom de eerder beschreven drillrapscene van Delft, Den Haag en Zoetermeer zich op social media – dus buiten de muziek om – presenteren. We hebben ons hiervoor gericht op content op Instagram, Snapchat, Telegram en in mindere mate YouTube. Zoals in de inleiding benoemd worden de bevindingen in dit hoofdstuk anoniem gepresenteerd. Ondanks het feit dat geen specifieke namen worden genoemd, kunnen aan de hand van de beschrijvingen echter belangrijke inzichten worden verkregen over het verloop van conflicten en de rol die social media hierin innemen, maar ook over andere dynamieken en thema's die uit het onderzoek naar voren komen. Deze inzichten kunnen helpen om vergelijkbare thematiek in de voorbije toekomst eerder op de radar te krijgen, beter te kunnen duiden en hier adequater op te kunnen reageren. In dit hoofdstuk gaan we – in paragraaf 4.1 – allereerst in op de manier waarop social media voor drillers dienst doet als podium voor hun muziek en alledaagse zaken. In 4.2 beschrijven we hoe deze zelfde jongeren social media gebruiken als podium voor straatcultuur en de performance van straatidentiteit. Paragraaf 4.3 draait om welke rol social media lijken te spelen in de (gewelddadige) conflicten tussen rivaliserende groepen in de regio.

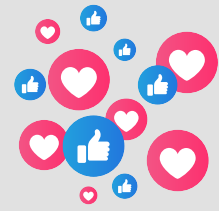
4.1 | SOCIAL MEDIA ALS PODIUM VOOR MUZIEK

Hoewel we binnen ons online onderzoek vooral zicht wilden krijgen op de mate waarin drillrappers lijken ingebed binnen een (online) straatcultuur, blijken zij op social media lang niet alleen maar straatcultuur-gerelateerde content te delen of zich 'straat' te presenteren. Een belangrijk onderdeel van de online activiteiten van drillers bestaat – niet geheel verrassend – uit het communiceren over hun muziek. In de eerste plaats delen zij video's en geluidsfragmenten van hun raps of verwijzen zij via Instagram en Snapchat naar andere platformen. Zo roepen de artiesten fans op hen te beluisteren op Spotify (afbeelding 1) of linken ze naar hun videoclips op YouTube. In sommige gevallen verwijzen de rappers naar zogenaamde *reaction video's* – een [bekend fenomeen](#) op YouTube – waarin andere gebruikers hun videoclips of muziek reviews. De rappers linken niet alleen naar hun eigen muziek, maar promoten ook de muzikale output van andere (gelieerde) artiesten – soms zelfs uit andere steden. Zo werd tijdens het onderzoek opvallend vaak een preview van een [recente video](#) van Amsterdamse rapper JoeyAK gedeeld. Om de aandacht van volgers of fans te trekken, plaatsen de rappers ook oproepen als “New music coming soon 🇵🇸”, “500 comments en ik drop deze 100”, “Hou me insta in de gaten” of “Zijn jullie ready voor deze !?”.

Afbeelding 1

Sowieso valt het op dat de rappers via social media veel communiceren met fans of andere geïnteresseerden, in het bijzonder via de interactieve elementen van Instagram-stories. Met name aan de hand van de [questions-functie](#) lijken zij op een laagdrempelige manier contact te onderhouden met volgers. Door de van oorsprong privé-interacties vervolgens te delen op hun stories, kunnen ook andere volgers hier zicht op krijgen. Aan de hand hiervan zien we dat de rappers met volgers onder andere bespreken welke tune van zichzelf zij het *hardst* vinden, hoe zij zijn begonnen met het maken van muziek, welke rappers allemaal tot hun groep behoren, of ze ervoor openstaan muziek op te nemen met specifieke andere artiesten en hoe zij aan hun rapnaam zijn gekomen. Een vergelijkbaar fenomeen zien we op Snapchat, waarbij rappers soms screenshots maken van privégesprekken die zij hebben met volgers om deze vervolgens op hun story te delen. Een voorbeeld hiervan vormt een rapper die aankondigt te stoppen met het maken van drill en de uitleg die hij hierover geeft aan een van zijn fans vervolgens screenshot en deelt met zijn andere volgers.

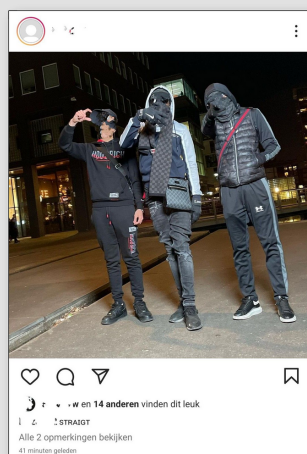

In lijn met bevindingen uit de Rotterdamse (Roks & Van den Broek, 2020: 59) en Amsterdamse (De Jong, 2021, pp. 124-125) drillscene lijken rappers hun volgers ook te gebruiken om praktische zaken met betrekking tot hun muziek geregeld te krijgen. Zo vragen meerdere rappers hun fans om hun "*hardste beats*" naar hen op te sturen, te figureren in hun nieuwe videoclip of studioruimte beschikbaar te stellen.

4.2 | SOCIAL MEDIA ALS STRAATCULTURELE ARENA

Social media als podium voor straatcultuur

Op basis van ons onderzoek blijken drillers zich online zeker niet alleen maar bezig te houden met hun muziek. In sommige gevallen gebruiken de rappers social media – net als de gemiddelde gebruiker – voor 'alledaagse zaken'. Zo delen zij foto's waarop zij met een baby te zien zijn, tonen zij zich in de weer met hun religie, delen zij nieuwsberichten over Oekraïense vluchtelingen of het overlijden van Piet Paulusma en plaatsen ze *memes* en lijfspreuken. In vrijwel al hun content vallen echter stijlelementen en symbolen te herkennen die zijn terug te voeren op een specifieke straatcultuur (afbeelding 2). In de eerste plaats wordt dit duidelijk aan de hand van de kleding die de jongemannen dragen. Wanneer drillers in beeld verschijnen dragen zij vrijwel zonder uitzondering donkere vrijetijdskleding – vaak trainingspakken – van merken als Nike, The North Face en Canada Goose. Bovendien dragen veel van de jongens kenmerkende schoudertasjes, vaak van het merk Gucci. Van ditzelfde merk zien we op foto's ook regelmatig shawls verschijnen, die door drillers worden gebruikt om hun gezicht te verhullen. Naast shawls gebruiken zij voor dit doeleinde in hun beeldmateriaal ook bivakmutsen, mondkmaskers, bandana's, zonnebrillen, hun handen en digitale attributen zoals emoji, balkjes, schimmen of stickers. Overigens viel het de onderzoekers op dat de drillers in regio Haaglanden zich gedurende het onderzoek steeds minder leken te verhullen en in sommige gevallen met hun gezicht in beeld verschenen, ook

Afbeelding 2

wel *'baitface'* genoemd. Ook valt op dat de jongens hun handen veelvuldig op voor hen betekenisvolle manieren in elkaar vouwen, zoals ook duidelijk naar voren kwam in de analyse van de muziekvideo's in hoofdstuk 3. Dit gebruik van handgebaren lijkt in de regio Haaglanden frequenter voor te komen dan in de drillscenes van Rotterdam en Amsterdam. De betekenis van de verschillende gebaren wordt later in deze paragraaf besproken.

Verder valt op dat drillers zich online met grote regelmaat bedienen van straattaal. De kenmerkende woorden die zij gebruiken vallen te onderscheiden in hun onderlinge geschreven communicatie, in het beeldmateriaal dat zij plaatsen en in de bijschriften hiervan. Het veelvuldige gebruik van straattaal valt echter het meeste op wanneer de jongeren mondeling met elkaar communiceren – bijvoorbeeld wanneer zij 'live gaan' op Instagram. Het taalgebruik van de drillers is dan doorspekt met woorden die voor de gemiddelde buitenstaander – zonder de juiste kennis van straatcultuur en de bijbehorende taal – soms lastig te ontcijferen zijn. Opvallend is dat drillers uit de regio Haaglanden hierbij bovenmatig veel gebruik maken van termen die ontleend zijn aan het Marokkaans of Arabisch, terwijl de jongens op basis van hun voorkomen overduidelijk zelf geen Marokkaanse achtergrond bezitten. Hoewel woorden als *wollahme* ('ik zweer van niet'), *hayek* ('overdreven') en *zehma* ('zogenaamd') in bredere straattaal vaker gebruikt worden, valt de frequentie waarmee de Haaglandse drillers zich hiervan bedienen op. In onderzoeken naar de Amsterdamse en Rotterdamse scene worden deze woorden door drillrappers beduidend minder gebruikt, terwijl deze jongeren over het algemeen een vergelijkbare culturele achtergrond bezitten als de drillers in regio Haaglanden.

Ook in de content waarin of waarop de rappers niet zelf te zien of te horen zijn, zoals memes of afbeeldingen met levenswijsheden, valt de invloed van straatcultuur te ontdekken. Zo zijn zowel de thema's als de strekking van de content die de rappers delen in veel gevallen terug te voeren op normen en waarden die we kennen uit de bredere straatcultuur en waarmee zij zich kennelijk vereenzelvigen. De afbeeldingen gaan over vertrouwen (afbeelding 3), het belang van vrienden of het verdienen van geld. In sommige gevallen blijken de artiesten met opvallend veel zelfspot te (kunnen) kijken naar de drillcultuur waar zij zelf onderdeel van zijn. Zo deelt een van de rappers een meme waarin wordt voorgesteld drillers naar de oorlog in Oekraïne te sturen "*zodat zij daar eindelijk kunnen doen waar ze altijd over rappen*", vergezeld door een aantal veelzeggende emoji "😂😂😂😂".

Afbeelding 3

Social media als podium voor de performance van straatidentiteit

Op basis van het bovenstaande heeft het er alle schijn van dat Haaglandse drillrappers het online domein gebruiken om zo *straat* mogelijk over te komen. Meer specifiek vallen in de manier waarop zij zich op social media presenteren ook in meer of mindere mate de eerder besproken elementen van de performance van straatidentiteit (Roks & Van den Broek, 2017: 38-45) te onderscheiden.

In de eerste plaats proberen Haaglandse drillrappers op social media de indruk te wekken dat zij er niet voor terugdeinzen geweld te gebruiken. De jongemannen zinspelen op hun bereidheid en gereedheid om geweld te gebruiken door stoer en boos in de camera te kijken en zichzelf een gevaarlijke (fysieke) houding aan te meten. Deze houding wordt soms kracht bijgezet aan de hand van bijschriften die zij bij de beelden plaatsen. Zo valt onder een van de foto's "kijk in me eyes, ik ben niet bang om te doden" te lezen en begeleidt een andere driller een post met de tekst "Maak geen grappen want we waarschuwen niet meer dan 1x !!". Ook stellen jongeren dat zij zichzelf zien als 'demon' en dat zij anderen naar 'gulag' gaan sturen, duistere termen die binnen de drillscene veelvuldig worden gebezigd. Het claimen van een gewelddadige houding kan ook door te zinspelen op het bezit van wapens. Zo stelt een van de respondenten: "we hebben pipes [vuurwapens] wij rijden niet met zks [Zombie Knife: specifiek groot steekwapen]". In sommige gevallen houden de rappers zelfs een of meerdere steekwapens vast (afbeelding 4) of richten ze dreigend een vuurwapen op de camera (afbeelding 5). Opvallend in het licht van de gewelddadige poses die de rappers online neerzetten waren twee uitspraken die door verschillende drillers werden gepost. Een van de rappers stelde: "Die drillrap is leuk tot je met bloed naar je ma roept". De andere rapper postte "ga ik dood door die shit was het me eigen keuze". Deze online uitspraken lijken – naast de normalisering van geweld – zicht te geven op een mate van zelfreflectie die drillers over het algemeen wordt ontzegd.

Afbeelding 4

Afbeelding 5

In de tweede plaats lijken lokale drillers binnen hun online performance te zinspelen op hun betrokkenheid bij de illegale economie. Binnen ons onderzoek kwamen we verschillende manieren tegen waarop de rappers proberen de indruk te wekken dat zij actief en thuis zijn op de zwarte markt of binnen het criminele circuit. Zo kwamen we op de social media-accounts van de rappers regelmatig posts tegen waarin zij zeggen producten als vapes, snus en lachgas aan te bieden. In sommige gevallen worden deze waren in grote hoeveelheden geoffreerd: "Gass: 2 kg 35€, 4 kg 65€, 6 kg 100€, 8 kg 120€, 10 kg 140€ (Zonder borg)". Daarnaast zagen we op hun pagina's regelmatig verwijzingen naar de handel in hasj ("ONZEN 🇷🇺 TE KOOP") en wiet ("Link up link up overal active 🌿🌿"). Met teksten als "Baro, sje en asn in me chat !!", zinspeelden de rappers daarnaast op hun betrokkenheid bij pinpasfraude, al zagen we dit bij drillers uit Delft, Den Haag en Zoetermeer minder terug dan bij hun evenknieën uit Rotterdam (Roks & Van den Broek, 2020: 64-65). Opvallend is ook dat de rappers de indruk wekken te handelen in wapens. Zo werd er gezinspeeld op de beschikbaarheid van steek- en slagwapens ("🔪"), maar vooral op de handel in vuurwapens. Op zowel de Instagram- als de Snapchatpagina's van de drillers zijn teksten als "chawas 🇲🇦 in bedrijf [.25 vuurwapens op voorraad] connect me maar", "baretta deze kant cc me voor prijs !!", "ook andere pipes [vuurwapens] aanwezig val me niet lastig als je geen hap [geld] hebt 🔥" en "ak [AK47/Kalashnikov] hiero slide in chat maar kom me hoofd nie lulle met wats prijs je weet wat die prijs is" te vinden. Haaglandse drillers betogen hun betrokkenheid bij de illegale economie niet alleen door de indruk te wekken dat zij illegale waren verkopen. Zo deelden zij ook met enige regelmaat nieuwsberichten over criminaliteit, zoals over het oppakken van zogenaamde uithalers of over een verdachte die met 20 kilo drugs werd opgepakt op Amsterdam Centraal. Tot slot betogen de rappers hun betrokkenheid bij de illegale economie door de indruk te

wekken dat zij omgaan met mensen die betrokken zijn bij criminaliteit. Zo posten zij lijstjes waarin staat wie van hun vrienden momenteel vastzitten en plaatsen ze geluidsopnames van telefoongesprekken met vrienden die 'binnen' zitten.

Zoals gebruikelijk binnen de context van drill, blijkt ook de lokale context voor rappers uit Delft, Den Haag en Zoetermeer een belangrijk onderdeel uit te maken van hun performance van straatidentiteit. In de manier waarop zij zich op social media profileren vallen veelvuldig verwijzingen naar hun eigen buurt te vinden, op allerlei verschillende manieren. In de eerste plaats valt in de context van regio Haaglanden op dat rappers veel bezig zijn met de kleuren die zij verbinden aan hun buurt en aan hun groep. Deze kenmerkende kleuren zijn terug te zien in de kleding van de jongens, maar ook overduidelijk in digitale attributen als *emoji* en stickers. Dat social media veel mogelijkheden bieden om hun lokaliteit te benadrukken, zien we ook aan de manier waarop zij hun content voorzien van digitale stickers met de naam van hun buurt of hun postcode. Daarnaast gebruiken zij tekstuele verwijzingen naar hun eigen buurt in hun profielnaam, bio of in de bijschriften van foto's of video's die zij plaatsen. Beeldmateriaal dat in eerste instantie geen link met hun buurt hoeft te hebben, kan op de bovengenoemde manier verworden tot een uiting van lokaliteit. In andere gevallen benadrukt de content zelf al overduidelijk de lokale context van de rappers. Zo posten zij foto's en video's van herkenbare (hang)plekken in de buurt, waarbij straatnaamborden of huisnummers duidelijk in beeld worden gebracht. In sommige gevallen dragen zij op het beeldmateriaal dat ze online plaatsen merchandise met de naam van hun buurt erop. Zoals eerder benoemd maken zij daarnaast veelvuldig gebruik van *handsigns* om aan hun lokale context te refereren, vaak door de eerste letter van hun buurt of een cijfer van het postcodegebied met hun vingers uit te beelden. Uit een post van een van de drillers werd zijn lokale context duidelijk uit het feit dat hij op een tafel de laatste twee cijfers van de postcode van zijn buurt had uitgestald in bankbiljetten van 50 euro, begeleid door het bijschrift "Vergeet de buurt nooit ❤️" (afbeelding 6).

Afbeelding 6

In de performance van de drillers kwam ook overduidelijk een zekere antipathie jegens de overheid en in het bijzonder jegens politie en justitie naar voren. In de eerste plaats werd deze vijandige houding duidelijk aan de hand van teksten als "Fuck de cops" en "300 dagen de eis fuck de officier heb schijt 🤔", maar ook doordat zij beeldmateriaal plaatsen waarop zij de politieagenten negatief bejegenen terwijl zij aan het werk zijn. Meer impliciet blijkt de vijandige houding van de rappers richting het gezag doordat zij hun gedetineerde vrienden veelvuldig vrij wensen. Dit doen zij door online het woord "FREE" te gebruiken, gevolgd door de naam van degene die vastzit, maar ook nadrukkelijk aan de hand van emoji als "👉", "FREE" en "👉". Binnen de context van regio Haaglanden zagen we bovendien dat het cijfer 3 – dat fonetisch iets wegheeft van 'free' – veelvuldig wordt gebruikt als vervanging van deze term. Hoewel deze uitingen in de eerste plaats gezien dienen te worden als een steunbetuiging aan hun makers, kunnen deze ook worden geïnterpreteerd als indicatief voor de gespannen relatie met de politie en het afwijzen – of op zijn minst bespotten – van het rechtssysteem. Dit geldt in het bijzonder wanneer de rappers daarbij bovendien zinspelen op of refereren aan de delicten die ten

grondslag liggen aan de detentie van degene die zij vrij wensen, of degene die is opgepakt afbeelden in een criminele pose – bijvoorbeeld met een vuurwapen in zijn hand. In lijn hiermee kan ook het feit dat veel jongeren op social media de indruk wekken in detentie de beschikking te hebben over mobiele telefoons worden gezien als minachting van het systeem. Opvallend vaak troffen we op de kanalen van de jongeren beeldmateriaal aan dat gemaakt lijkt binnen de muren van de penitentiaire inrichting waarin zij verblijven. De vijandigheid richting politie en justitie wordt misschien wel het meest duidelijk aan de hand van de uitdrukking *“free the otherside ook”* – die in ons onderzoek meerdere keren naar voren kwam. Rappers stellen hiermee niet alleen hun vrienden, maar ook hun vijanden vrij te wensen. Het (gezamenlijk) afzetten tegen het systeem lijkt voor jongeren een dusdanig belangrijke plaats in te nemen binnen hun performance van straatidentiteit dat het prevaleert boven de rivaliteit met andere groepen.

In lijn met eerder onderzoek van Roks & Van den Broek (2020) blijven twee prominente thema’s die we kennen uit de literatuur naar straatcultuur binnen de online performance van Haaglandse drillers grotendeels buiten beeld. In de eerste plaats geldt dit voor opzichtige consumptie (Veblen, 2017 [1899]; Goverts en Roks, 2020). Hoewel we af en toe op de social media van drillers dure merkkleding, opschepperij over inkomsten of uitgesteld geld (afbeelding 6) zagen, blijkt de nadruk van Haaglandse drillers binnen hun performance in veel mindere mate te liggen op het etaleren van financiële welvaart. Daarnaast is binnen de performance van straatidentiteit normaal gesproken een belangrijke plaats ingeruimd voor het etaleren van een zekere hypermasculiniteit. Jongeren gebruiken hun social mediaprofielen om te zinspelen op dat zij op seksueel vlak bijzonder actief, bedreven en succesvol zijn en vooral heel erg hetero. Binnen de online performance van de Haaglandse drillers blijft dit onderdeel – en eigenlijk vrouwen in bredere zin – grotendeels achterwege. Dit laatste is opvallend, omdat in eerder onderzoek naar de context van Rotterdam en Amsterdam het contact met vrouwen in de kennis- of familiekring van drillers duidelijk een rol speelde in de dynamiek binnen de drillrapscene, bijvoorbeeld als mikpunt van beledigingen en bedreigingen. Tijdens onze onderzoeksperiode zijn we dat op de accounts van Haaglandse drillers - ondanks dat we hier nadrukkelijke aandacht voor hadden - niet tegengekomen.

4.3 | SOCIAL MEDIA EN RIVALISEREND GROEPSGEDRAG

Het construeren van een groepsidentiteit

Tijdens ons onderzoek werd duidelijk dat platformen als Snapchat, Instagram en YouTube (naast de videoclips) ook een belangrijke rol lijken te spelen met betrekking tot rivaliserend groepsgedrag. Drillers lijken online niet alleen bezig hun *eigen* performance van straatidentiteit vorm te geven, maar ook nadrukkelijk die van hun groep. Omdat de buurt die de rappers claimen en de groep die zij zeggen te vertegenwoordigen in elkaar overvloeien – zeker omdat de groepsnamen die de jongeren hanteren vaak verwijzingen naar hun buurt in zich dragen – zagen we daar in de vorige paragraaf al het een en ander van terug. Zo refereren de kleuren die de rappers dragen en de kenmerkende handgebaren niet alleen aan hun lokale context, maar ook nadrukkelijk aan de groep waarvan zij zich onderdeel voelen. Naast de kleuren en de hand signs, lijkt ook het veelvuldig gebruik van specifieke letters die verwijzen naar de eigen groep – en het krampachtig vermijden van letters die appelleren aan de rivaliserende groep – bij te dragen aan de identiteit van de groep. De loyaliteit naar hun eigen groep komt verder online tot uitdrukking aan de hand van steunbetuigingen aan andere leden. In de vorige paragraaf zagen we al dat jongeren groepsgenoten vrij wensen wanneer deze gedetineerd zijn, maar we zagen binnen het onderzoek ook veel voorbeelden van jongeren die overleden groepsgenoten eren. Dit doen zij voornamelijk door foto’s van de overledene of van zijn graf(steen) te plaatsen, begeleid door teksten als *“The good die young”*, *“Long Live [LL]”*, *“Will never forget you bro”* en *“soon we will meet again”* en emoji als “❤️”, “👊” en “🙏”. In vrijwel alle gevallen worden deze online odes vergezeld van kleuren, letters en andere symbolen die aan de identiteit van de groep refereren. Het construeren van hun groepsidentiteit zien we tot slot ook terug in de

manier waarop de rappers op social media nadrukkelijk als groep in beeld verschijnen, ook hier weer vergezeld door alle hierboven beschreven groepseigen symboliek.

Het deconstrueren van de performances van opps

Naast dat drillers online bezig zijn hun eigen performance van straatidentiteit en die van hun groep op een geloofwaardige manier te construeren, lijken sommige uitingen op social media nadrukkelijk tot doel te hebben de imago's van andere, rivaliserende jongeren te deconstrueren. In de manier waarop drillers uit Delft, Den Haag en Zoetermeer het online domein gebruiken om de performances van hun *opps* te deconstrueren vallen grofweg vijf verschillende aanpakken te onderscheiden, die elkaar soms overlappen of in elkaar overlopen. Hieronder geven we van elk van deze aanpakken een aantal voorbeelden.

Beledigen of dissen

In de eerste plaats blijken rappers social media te gebruiken om rivaliserende jongeren of groepen te beledigen of dissen. Zo zagen we online voorbeelden van jongeren die opps uitschelden voor bijvoorbeeld “KK BITCH 🤡”, “pussy” of “Homo”. Ook het in hun taalgebruik vermijden van de eerste letter van een rivaliserende groep kan als een vorm van minachting aan het adres van die partij worden gezien. Verder zien we online disses terug die betrekking hebben op het voorkomen van drillers: “[naam] ze kleren zijn zo nep als ze raps 🤡🤡”. Ook proberen rivaliserende jongeren elkaar te dissen door te stellen dat de ander “geen punten” zou hebben of niet loyaal zou zijn aan zijn groep: “je rapt de hele dag

leuk en aardig veel views dit en dat maar uiteindelijk rijd je niet voor je homies”. Ook in een live-sessie tussen twee drillers werd een vergelijkbare belediging geuit: “Broer je bent echt mijn victim. Je bent echt een victim gewoon. Dat weet je ook gewoon. Je bent gewoon verhuisd omdat je een victim bent. Je bent gewoon echt geen block defender”. Een andere driller diste een rivaliserende groep door te stellen dat de rappers in kwestie wanneer zij worden ‘ge-G-checkt’ – een fenomeen waarbij iemand op straat staande wordt gehouden en wordt gevraagd tot welke groep of buurt diegene behoort (Garot, 2010) – hun groep niet durven claimen. Een vrij heftige belediging was te vinden op Instagram, waar iemand een account had aangemaakt waarop werd gesuggereerd dat de as van een overleden lid van een andere groep zou worden opgerookt. Op de profielfoto was de overleden jongen te zien in zijn doodskist, terwijl de bio van het account de volgende tekst bevatte: “Smoke die [naam] pack want hij komt niet meer back 🇳🇱🤡”.

Bedreigen

Naast beledigingen uit drillers op social media ook regelmatig bedreigingen aan het adres van rivaliserende jongeren en groepen – al is niet altijd duidelijk waar de grens tussen beide soorten provocaties precies ligt. Een online bedreiging kan beschadigend zijn voor het imago van degene aan wie deze gericht is, als hierop door laatstgenoemde niet passend wordt gereageerd. In de eerste plaats kwamen we bedreigingen met geweld tegen die gericht waren tegen specifieke personen. Zo waren op de verschillende platformen video's te zien waarop drillers door een of meerdere rivaliserende jongeren dreigend werden benaderd, opvallend vaak wanneer zij zich in het openbaar vervoer bevonden. De bedreigingen op social media lijken echter vaker gericht tegen rivaliserende groepen. Zo zijn online regelmatig drillers te zien die zich met een specifiek handgebaar dreigend tot een andere groep richten. Door met hun ene hand een vuurwapen na te bootsen en de vingers van hun andere hand te vormen naar de letter of cijfer die de rivaliserende groep symboliseert, presenteren zij zich als ‘killers’ en bedreigen zij hun opps. Ook zagen we online jongeren die dreigden de bandana's van een specifieke rivaliserende groep ‘rood’ te gaan maken, waarmee zij zinspelen op het geweld dat zij hen zouden aandoen – en het bloed dat daarbij zou vloeien. Net als we zagen bij beledigingen, worden bij bedreigingen soms ook de overleden leden van een groep ter berde gebracht om de provocatie kracht bij te

zetten: *“Als je bradda wil kome voor mij gaat hij net als z'n lilbro naar de sky stuur je een retourtje naar de here Jezus in het paradijs 🍌”*.

Uitdagen

In het verlengde van beledigingen en bedreigingen zien we online ook regelmatig uitdagingen voorbij komen. Een specifieke vorm hiervan vormt *‘opblock gaan’*, wat zoveel betekent als het betreden van het territorium (de *‘block’*) van een rivaliserende groep (de *‘opps’*). Social media bieden drillers de mogelijkheid om beeldmateriaal van deze *opblock tours* – vaak nadat zij de wijk van de rivaliserende groep alweer hebben verlaten – online met een groot publiek te delen. Het plaatsen van dergelijke beelden wordt door de rivaliserende groep over het algemeen geïnterpreteerd als uitdagend. In ons onderzoek zagen we voorbeelden terug van opblock doordat jongeren

foto's posten waarop zij te zien zijn in de buurt van hun rivalen. Door deze content te begeleiden met een digitale sticker met de tekst *“Live from [naam buurt] [naam stad]”*, wekken zij de indruk dat ze zich op dat moment in vijandig gebied begeven – en het materiaal niet pas plaatsen wanneer zij de buurt alweer hebben verlaten. In een ander geval filmt een driller op Snapchat hoe hij in een portiek binnen (volgens hemzelf) vijandig gebied staat. Hij begeleidt de video – die nog geen 3 seconden duurt – met de eerder benoemde sticker en de tekst *“where they hiding”*, waarmee hij zijn tegenstanders nadrukkelijk uitdaagt. In een andere video zijn drie drillers te zien die in een auto door de wijk van hun rivalen rijden terwijl zij de voorman van de rivaliserende drillrapgroep hardop belachelijk maken. Terwijl ze langs een aantal jonge mensen rijden, zegt een van de jongemannen lachend *“kom we cheffen [steken] deze kinderen”*.

Een andere vorm van online uitdagen betreft een variant die binnen de literatuur wel *“calling bluffs”* (Stuart, 2019: 8-9) wordt genoemd. Bij deze strategie worden jongeren die op social media gewelddadige claims hebben gedaan publiekelijk uitgedaagd om de daad bij het woord te voegen. Zo zagen we drillers die elkaar op Instagram en Snapchat uitdaagden om (offline) gevolg te geven aan de uitspraken die zij in hun muziek of op social media hadden gedaan. In ons onderzoek kwamen we echter ook voorbeelden tegen waarin het uitdagen in de fysieke buitenruimte plaatsvond en waaruit de wisselwerking tussen het on- en offline domein duidelijk naar voren komt. In een van deze casussen werd een bekende lokale driller door andere rappers in de bus geconfronteerd met de grote mond die hij online gehad zou hebben. Terwijl de rivaliserende drillers zich dreigend om hem heen ophouden, bijt een van hen hem toe: *“Bluf, doe wat, ik sta hier voor je. Doe wat! Ik sta hier voor je kankerneus, blu!”*. Even verderop in de video beschuldigt een van de andere rivaliserende jongeren de rapper van het feit dat hij zich eerder in de wijk van de andere jongens zou hebben begeven. Opvallend genoeg loopt het incident – ondanks alle dreigementen en uitdagingen – ogenschijnlijk zonder fysiek geweld af. In een andere video zien we een driller – gehuld in trainingspak met capuchon en gezichtsbedekking – door een andere rapper op straat worden gefilmd. Laatstgenoemde confronteert de jongen op camera met een stoere uitspraak die hij op social media gedaan zou hebben. Als de filmer de jongen dreigt te slaan, krimpt deze ineen terwijl hij een soort kreunend, hoog geluid produceert. Van het stoere (online) imago van de driller is weinig meer terug te zien.

Catching lacking

Bovenstaande confrontaties doen eveneens denken aan iets dat binnen zowel de literatuur als de (internationale) drillscene bekend staat als *“catching lacking”* (Stuart, 2019: 9-10). Bij deze strategie worden jongeren door rivalen geconfronteerd – en vaak op de gevoelige plaat vastgelegd – als zij een sociale rol innemen of gedrag vertonen dat niet strookt met de performance van straatidentiteit die zij normaal (online) uitdragen. Beelden hiervan worden door rivalen in zo'n geval online gedeeld om het imago van drillers te deconstrueren. In ons onderzoek zagen we hiervan – naast de hierboven besproken video's – verschillende voorbeelden terug. Zo worden twee drillers

zonder dat zij het doorhebben door een private beveiligingscamera gefilmd in een portiek. Als zij beneden aan de trap een geluid horen, schrikken zij en zetten zij het op een rennen richting de bovenste verdieping – een actie die in de ogen van hun tegenstanders niet zal stroken met de gewelddadige claims die zij online doen. De video is op een of andere manier in handen gekomen van rivaliserende drillers, die deze online plaatsten voorzien van het bijschrift *“Dits wat jullie doen eh chat geven dan hiden tf?”*. In een ander voorbeeld zien we een driller die in de publieke buitenruimte door andere jongens tegen de grond wordt gewerkt en flinke trappen en klappen te verduren krijgt. In de video is te zien hoe de jongen niet terugvecht – wat gezien de overmacht aan tegenstanders niet verwonderlijk is – en zo gauw hij kans ziet om op te staan wegsprint. Zijn rivalen weten daarbij zijn pet en telefoon af te pakken en dagen de jongen uit om deze bij hen te komen ophalen. Het geheel wordt door de rivaliserende jongeren gepresenteerd als een bewijs voor dat de jongen zijn gewelddadige claims niet waarmaakt, aangezien hij zich uit de voeten maakt in plaats van te vechten, en daarbij zelfs zijn bezittingen achterlaat. In meerdere video’s confronteren drillers elkaar in het openbaar vervoer – vergelijkbaar met hoe we hierboven bij het voorbeeld van calling bluffs zagen – waarbij duidelijk wordt dat de rappers die worden benaderd zonder vrienden en bovendien ongewapend zijn. Volgens Roks & Van den Broek (2020: 161) zijn dit de momenten waarop drillers hopen hun rivalen te treffen: *“zonder de bescherming van andere drillers, gangleden of (vuur)wapens”*. Door deze ontmoetingen te filmen kunnen zij rivaliserende drillers online afschilderen als personen die hun performance van straatidentiteit – en meer in het bijzonder hun gewelddadige claims – niet waarmaken: *caught lacking*.

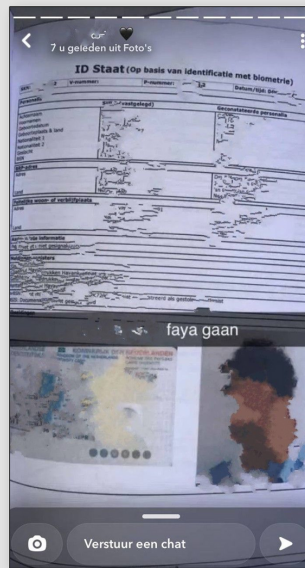
Exposen

Bovenstaande incidenten van catching lacking hebben op hun beurt weer veel weg van wat door jongeren vaak *exposen* wordt genoemd: het publiek maken van compromitterende persoonlijke content, bedoeld om iemand te beschadigen. Exposen lijkt op beledigen of dissen, met het verschil dat er bij deze vorm van provoceren enige vorm van bewijs wordt geleverd om de claim kracht bij te zetten – wat de geloofwaardigheid richting het publiek vergroot. In ons onderzoek kwamen we hier verschillende varianten van tegen. In de eerste plaats blijkt in een context waarin veel van de jongeren vrijwel altijd hun gezicht bedekken, het bekend maken van iemands uiterlijke voorkomen een effectieve manier van exposen. In het onderzoek kwamen we hier een concreet voorbeeld van tegen toen een foto van een driller werd gedeeld uit een periode waarin hij zijn gezicht nog niet verhulde. De foto werd begeleid door het bijschrift *“[naam] zijn gezicht 🤔”*. In live sessies

op Instagram hoorden we in het kader van exposen ook regelmatig dat rivaliserende drillers elkaar bij hun echte (geboorte)naam noemden, die vaak bij het bredere publiek nog niet bekend was.

Daarnaast zagen we online hoe jongeren werden geëxposed omdat zij op een manier met vrouwen pratten die niet in lijn is met de seksuele masculiniteit waarover we eerder in deze handreiking te spreken kwamen. Zo werd een screenshot gedeeld van een Snapchatgesprek dat een driller gehad zou hebben met een jongedame, waarin hij haar de volgende tekst stuurde: *“Ben shakey als ik met jou snap. Gwn verlegen verlegen”*. De jongen wordt hierop door degene die de content plaatst belachelijk gemaakt met een serie emoji “😂😂😂😂😂” en geconfronteerd met een van zijn eigen rapteksten waarin hij stelde zich niet gek te laten maken door vrouwen. Daarnaast zagen we voorbeelden van exposing waarbij drillers online werden geconfronteerd met dat zij een ongeschreven regel van de straat zouden hebben overtreden: het afleggen van een verklaring bij de politie. Meerdere malen kwamen we in ons onderzoek tegen hoe rappers foto’s van delen van processen-verbaal deelden, waaruit zou blijken dat hun rivalen aangifte hadden gedaan of in een verhoor überhaupt iets hadden gezegd. Namen en andere persoonsgegevens van degenen die werden geëxposed werden hierbij open en bloot gedeeld, als bewijs dat de tekst in beeld daadwerkelijk aan diegene toebehoorde. Een andere vorm van exposen die we tegenkwamen *draait* zelfs om het publiekelijk maken van dergelijke persoonlijke gegevens. Tijdens het onderzoek passeerde een vrij extreem geval hiervan de revue, waarbij van drie drillers de volledige pagina *“ID Staat”* (afbeelding 7) uit een dossier online werd gedeeld. Hierdoor werden van deze jongeren onder andere hun volledige voor- en achternaam, woonadres, geboortedatum, BSN-nummer en arrestatiefoto voor eenieder online zichtbaar.

Afbeelding 7

De rol van het publiek

Uit het bovenstaande wordt duidelijk dat drillers social media gebruiken voor het neerzetten van een zo geloofwaardig mogelijke performance van straatidentiteit voor zichzelf en voor de groep waarvan zij zich onderdeel voelen. Tegelijk proberen rivaliserende drillers deze performances te deconstrueren. De rivaliteiten tussen jongeren en de groepen waartoe zij behoren lijken in grote mate terug te voeren op deze constante strijd om binnen de context van de straat als zo 'echt' mogelijk gezien te worden door anderen, waarbij met name de gereedheid en bereidheid tot het gebruik van geweld een belangrijke rol lijken te spelen.

Het online publiek dat dit – vrij letterlijke – strijdtoneel aanschouwt speelt een cruciale rol in de beoordeling van de presentaties van de verschillende rappers. Zij bepalen hoe geloofwaardig de performances – of de deconstructies daarvan – zouden zijn en welke rappers er het beste in slagen om de juiste indrukken te wekken. Dit publiek – bestaande uit een mix van fans, volgers, haters, groupies, [internetgangsters](#) en andere geïnteresseerden – is echter binnen dit schouwspel verre van alleen maar toeschouwer of jury. Zij vellen niet alleen een oordeel over wat zij op het strijdtoneel zien gebeuren, maar kunnen online daarnaast op verschillende manieren invloed uitoefenen op de dynamiek die zich op het podium voltrekt. In de eerste plaats zien we dat sommige volgers de performance van straatidentiteit van hun favoriete rapper proberen te bekrachtigen. Dit doen zij bijvoorbeeld door op YouTube compilatievideo's te plaatsen van de gewelddadigheden waarvoor de driller in kwestie verantwoordelijk zou zijn. Ook in comments op YouTube en Instagram tonen fans zich druk met het verdedigen van de gewelddadige imago's van hun favoriete artiesten. Met bekrachtigende termen als 'orgi' (origineel), 'my G' (gangster), 'sav' (als afkorting van 'savage') en emoji als 🤝, '👑', '🔥', '🩸', '😈' en '🔧' leveren zij een digitale bijdrage aan het in stand houden van de performance van straatidentiteit van drillers die zij een warm hart toedragen. Het meest duidelijk wordt deze dynamiek echter op berichtenapp Telegram, waar mede door de functionaliteiten van het platform – de app is in grote mate anoniem en maakt chatgesprekken tussen grote groepen mogelijk – vrijwel constant discussies gaande zijn over de geloofwaardigheid van (de claims van) drillers. In een van de Telegramgroepen die wij in het kader van dit onderzoek hebben gevolgd stelde een deelnemer nieuwsgierig te zijn naar de antecedenten van een lokale drillrapgroep: *“Wil echt weten wat hun ooit hebben gedaan, hoor in raps allemaal dingen”*. Hierop werd door een andere deelnemer gereageerd met *“Ja wilh vraag me yusu af welke punten ze hebben op [naam andere drillrapgroep]”*. Een andere deelnemer somt vervolgens alle wapenfeiten op waarvoor de groep in kwestie volgens hem verantwoordelijk is, waarbij hij onder andere zinspeelt over wie zij *“gewhacked”* (gestrekt laten gaan) en *“gechefd”* (gestoken) zouden hebben en hoe zij *“20 man hebben laten rennen”*. Een andere gebruiker reageert op deze opsomming met

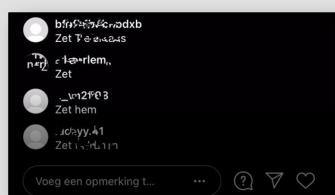

"Wejoh je geeft je leven om [naam drillrapgroep] te backen", waarop hij antwoordt met "Noh zijn gw feiten 😂".

Naast in het verdedigen of versterken van performances, speelt het publiek ook een belangrijke rol in het *deconstrueren* hiervan. In lijn met bevindingen uit de Amsterdamse drillrapscene (De Jong, 2021: 134-136), zien we in dit onderzoek dat volgers gebruikmaken van dezelfde strategieën als de drillers zelf. Ook in de online gedragingen van het publiek herkennen we beledigingen, uitdagingen, bedreigingen, catching lacking en exposen. Zo zijn in de comment-sectie van YouTube-video's van lokale drillers vrijwel altijd jongeren te vinden die de claims die de rappers in hun muziek doen in twijfel trekken, door bijvoorbeeld "Deze man capt gwn elke pokoe hode 🤔🤔🤔" te plaatsen. Daarnaast maken zij video's waarin compromitterend beeldmateriaal van drillers wordt getoond – een tegenhanger van de hiervoor besproken compilatievideo's die juist dienden ter bekrachtiging. Ook op Telegram draagt het publiek bij aan de deconstructie van performances, bijvoorbeeld wanneer fans de loyaliteit van een specifieke driller aan zijn groep openlijk in twijfel trekken: "hij's gw shi [opthot](#) die van gang naar gang gaat. Uitzendkracht".

Het beste wordt de (directe) invloed van het publiek echter duidelijk aan de hand van live-sessies op Instagram. Om een beeld te schetsen van de manier waarop reacties van het publiek kunnen inwerken op de dynamiek binnen de drillrapscene van Delft, Den Haag en Zoetermeer, zoomen we kort in op een live-sessie van een lokale driller die we in het kader van het onderzoek hebben bijgewoond. Tijdens de 8 minuten waarin de jongeman live is, fluctueert het aantal kijkers op zijn video tussen de 45 en 82. Met rauwe, onheilspellende Britse drillmuziek op de achtergrond beantwoordt de rapper suggestieve vragen van volgers, waarbij zijn antwoorden er vrijwel constant op gericht zijn om het imago van zijn opps te deconstrueren. De vragen hebben veel weg van 'voorzetjes'. Met reacties als "Fuck die mannen, bro", "hij is de hele dag op rappen, niet riden", "mannen rappen, mannen pakken L's [verlies], mannen zetten hun L's niet recht" en "bro met enkie [enkelband] ben ik zelfs more active dan [andere] mannen" probeert hij zijn tegenstanders te beledigen en hun bereidheid tot het gebruik van geweld voor de ogen van de aanwezigen in twijfel te trekken. Terwijl de rapper zijn relaas doet, rollen onder in beeld behalve vragen echter ook constant beledigingen, uitdagingen, bedreigingen en geweldsclaims van toeschouwers voorbij die zowel gericht zijn aan de rapper als aan zijn tegenstanders. Zo passeren onder andere opmerkingen als "[naam driller] regelt niks in et velddd die man heeft zweet tussen z'n reet alleen maar rappen", "ik hoor [naam driller] ging je aanspreken je was shakey", en "Bro als [naam driller] of [naam driller] in die live komt ben je weer een bitch" de revue. Op deze beweringen wordt door zowel de rapper als door andere jongeren in het publiek gereageerd, waardoor er een soort keten van geweldsclaims ontstaat waarin de verschillende betrokkenen elkaar proberen digitaal te overschreeuwen. Opvallend genoeg bevindt zich onder de kijkers ook een andere lokale drillrapper – gelieerd aan de jongeman die live gaat – die op dat moment in detentie zit. De overige kijkers reageren hierop door te vragen of hij weer vrij is, of hij een telefoon in zijn cel heeft en welk toestel dit is – of door hem uit te schelden of uit te dagen.

Saillant is dat de rivaliserende drillers waarover in dergelijke sessies wordt gesproken vaak ook onderdeel uitmaken van het publiek. In een andere live die we tijdens het onderzoek bijwoonden zagen we welke dynamiek dit – onder invloed van het publiek – teweeg kan brengen. Een lokale driller praat op Instagram Live met een artiest uit de regio Rotterdam. Onder de op dat moment ongeveer 150 toeschouwers bevindt zich ook een andere, rivaliserende driller uit regio Haaglanden. Deze reageert op enig moment op de uitspraken die de driller doet met de opmerking "Moet ik heel je verhoor burnen", waarmee hij dreigt de aangifte die de driller gedaan zou hebben – wat binnen straatcultuur wordt gezien als een zonde – te openbaren. Het publiek reageert daar vrijwel meteen op door te zeggen "burn bro inplaats van chatten". Na een aantal minuten loopt de frequentie van oproepen van het publiek waarin de driller wordt gesommeerd de rivaliserende rapper in zijn live uit te nodigen dusdanig hoog op (afbeelding 8 en 9), dat hij hier niet meer omheen kan zonder

Afbeelding 8

Afbeelding 9

gezichtsverlies te lijden. Deze druk wordt versterkt omdat niet alleen de (inmiddels ruim 200) mensen die de sessie bijwonen in spanning wachten op de reactie die hij gaat geven, maar opnames van live-sessies vrijwel zonder uitzondering later op YouTube belanden. Eventueel gezichtsverlies zou dus niet beperkt blijven tot de mensen die op dat moment online aanwezig zijn, maar langs deze weg kunnen verworden tot een digitale relikwie die hem nog lang zou kunnen achtervolgen (Roks & Van den Broek, 2020: 132). Onder deze enorme druk – en na een duidelijk hoorbare diepe zucht – besluit de driller zijn rivaal toe te voegen aan het gesprek. Terwijl het aantal kijkers oploopt – naar op het toppunt ruim 360 personen – volgt een verhitte discussie waarin beide drillers elkaar voor van alles uitmaken en elkaars performances proberen te deconstrueren. Wat er op dat moment onder in beeld gebeurt kan het beste worden omschreven als een giftige cocktail van geweld, waarin verschillende rappers, fans van beide kampen en andere aanwezigen elkaar uitdagen, uitschelden, beledigen en bedreigen. Na 8,5 minuten stopt het gesprek tussen de twee rivaliserende drillers, wanneer de rapper die op basis van de reacties van het publiek aan de winnende hand lijkt, besluit de sessie te beëindigen: *"Ewa ja broer, bon die live, dit komt gewoon op YouTube"*.

Still uit de muziekvideo 'Pyrex'

5 | CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Als afronding van deze handreiking besluiten we in dit hoofdstuk met de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag van deze studie (5.1) en doen we praktische aanbevelingen voor de aanpak van rivaliserend groepsgedrag in een hybride werkelijkheid (5.2).

5.1 | CONCLUSIES

Wij spreken nadrukkelijk de hoop uit dat u als lezer niet direct naar deze conclusie bent gebladerd. Deze handreiking staat vol inzichten en praktische handvatten waarmee u de lokale situatie van Delft, Den Haag en Zoetermeer beter kunt doorgronden en is daarmee geen document waarvan enkel de conclusie het verhaal vertelt. Dat gezegd hebbende, geven we in deze conclusie antwoord op de centrale onderzoeksvraag van deze studie: *“Hoe ziet de lokale drillrapscene van Delft, Den Haag en Zoetermeer eruit en welke rol spelen muziek en social media in de conflicten tussen rivaliserende groepen?”*.

De lokale drillrapscene van Delft, Den Haag en Zoetermeer

De lokale drillrapscene – die in paragraaf 3.2 en 3.3 uitvoerig wordt besproken – bestaat grofweg uit zeven groepen die zich bezighouden met het vervaardigen van drillrap, waarvan het overgrote merendeel (vijf) Den Haag als standplaats kent. Hiermee is niet gezegd dat alle drillers die tot deze groepen behoren ook uit de Hofstad afkomstig zijn. Er blijkt een grote verwevenheid tussen de verschillende gemeenten te bestaan, waarbij jongeren soms wonen in de ene gemeente, zich onderdeel van een groep voelen in een andere gemeente en betrokken raken bij incidenten in weer een andere gemeente. Los van dat er in de scene veel dwarsverbanden te vinden zijn, valt ook op dat de dynamieken binnen en tussen groepen een groot verloop kennen. Zo zagen we alleen al tijdens de looptijd van dit onderzoek drillers overstappen van de ene naar de andere groep, gelieerde drillrapgroepen in onmin raken met elkaar en nieuwe connecties tussen drillrapgroepen ontstaan. De drillrapscene van Delft, Den Haag en Zoetermeer lijkt dynamisch.

Als we de uiterlijke verschijningsvormen van de lokale drillrapscene van regio Haaglanden bekijken, valt op dat jongeren veelvuldig in de weer zijn met symboliek. Aan de hand van taalgebruik, handgebaren, kleuren en andere symbolen proberen zij vorm te geven aan hun lokaliteit en groepsidentiteit. In bijna 75% van de videoclip worden gekleurde bandana's getoond. De drillers lijken hierbij beïnvloed door (Amerikaanse) gangculturen die in de loop van de afgelopen decennia vermengd zijn geraakt met lokale straatculturen, zoals we zagen in paragraaf 2.2. Onder invloed van de drillers lijkt deze symboliek vandaag de dag opnieuw vermengd te raken, deze keer met stijlelementen uit de hedendaagse mondiale drillrapcultuur. Het feit dat drillers in Delft, Den Haag en Zoetermeer zich veelvuldig bedienen van deze symboliek, die inmiddels ook nog eens in grote mate een mengelmoes lijkt van verschillende stijlen, maakt het voor buitenstaanders niet altijd even makkelijk om te begrijpen wat zij zien of waar zij op zouden moeten letten. Wij hopen dat deze handreiking daar bij kan helpen.

Behalve te kijken naar de scene als geheel, loont het om drillrapgroepen ook afzonderlijk te bekijken. Als we inzoomen op de verschillende groepen – zoals we deden in paragraaf 3.2 en 3.3 – blijken zij wat betreft toon van de muziek, de inhoud van hun teksten en videoclips, en de mate waarin zij ingebed lijken binnen een straatcultuur aanmerkelijk van elkaar te verschillen. Bovendien zijn er grote verschillen in populariteit tussen de verschillende groepen. Waar een aantal drillrapgroepen honderdduizenden views *pakken*, moeten andere drillers het doen met slechts een fractie van deze aandacht. De grote verscheidenheid aan muzikale output en

populariteit is in lijn met bevindingen uit studies naar de Rotterdamse (Roks en Van den Broek, 2020) en Amsterdamse (De Jong, 2021) drillrapscene.

De rol van muziek binnen de conflicten tussen rivaliserende groepen

Als we kijken naar de rol die de muziek lijkt te spelen in conflicten tussen rivaliserende groepen is het allereerst belangrijk te benadrukken dat onze huidige onderzoeksopzet het niet toelaat uitspraken te doen over causale verbanden. Doordat wij slechts de muzikale en online uitingen van lokale drillers hebben onderzocht – en nadrukkelijk niet de confrontaties in de publieke buitenruimte – kunnen we geen harde uitspraken doen over eventuele oorzaak-gevolgrelaties. Wel kunnen we iets zeggen over de manier waarop geweld en rivaliteit terugkomen binnen de muziek en welke invloed dat mogelijk heeft op de dynamiek van conflicten tussen drillers.

Zoals gebruikelijk binnen drill – zoals we zagen in paragraaf [2.1](#) – vormen geweld, rivaliteit en lokaliteit de belangrijkste thema's binnen de muziek van rappers uit Delft, Den Haag en Zoetermeer. Als we inzoomen op de manier waarop geweld terugkomt binnen de beelden en teksten van lokale drill – zoals we doen in paragraaf [3.3](#) – blijkt in iedere video te worden gerapt over geweld, met gemiddeld iedere 10 seconden een verwijzing naar het gebruik ervan. Daarbij valt op dat elke 9 seconden wordt gerapt over wapens, waarbij met name messen een belangrijke rol lijken te spelen (elke 16 seconden). Drillers blijken daarbij aanmerkelijk meer te refereren aan het gebruik dan enkel het bezit van wapens.

Als we de manier waarop rivaliteit terugkomt in de muziek analyseren, zien we dat gemiddeld iedere 5 seconden een ongerichte en gemiddeld iedere 12 seconden een gerichte belediging of bedreiging aan een rivaal plaatsvindt. De lokale drillrapscene is daarmee – in de woorden van de doelgroep – met recht 'heet' te noemen. Dat de verhoudingen tussen drillers verhit zijn lijkt ook af te leiden uit de bevinding dat de frequentie van bedreigingen hoger ligt dan die van beledigingen. Elke 35 seconden maken lokale drillers een bedreigend handgebaar.

Al met al kan worden gesteld dat er binnen de drillrapscene in zowel beelden als teksten veel wordt gerefereerd aan geweld. Hoewel drill (letterlijk) gedefinieerd wordt door geweld en rivaliteit – en het voorkomen hiervan dus een inherent onderdeel van de muziekvorm betreft – lijkt de scene in regio Haaglanden verhit. Drillers gebruiken de muziek veelvuldig om elkaar te bedreigen, beledigen en op andere manieren geweld te communiceren. Belangrijk om te benoemen is dat de concrete rivaliteit binnen de scene zich in grote mate lijkt te centreren rond een aantal groepen die al langere tijd met elkaar in onmin leven. Dit conflict kleurt – vrij letterlijk – de lokale drillscene en drukt ook een stempel op de cijfers die we hierboven presenteerden. Het is daarom belangrijk iedere drillgroep ook vooral afzonderlijk te beschouwen en ons niet blind te staren op de betrokkenheid van een groep bij drillrap. Hoewel een aantal rivaliserende groepen zich nadrukkelijk als drillrapgroep profileert, lijken namelijk niet alle drillrapgroepen betrokken bij rivaliserend groepsgegedrag. Overigens geldt dit ook andersom: we kwamen binnen ons onderzoek ook rivaliserende groepen tegen die geen connectie hadden met drillrap – anders dan dat ze zich in conflicten begaven met drillrappers. Drill lijkt voor sommige jongeren vooral een eigentijds vehikel om hun groepsidentiteit langs vorm te geven, zoals eerdere groepen uit de regio daar de mal van een Amerikaanse gang of motorclub voor gebruikten. Uit ons onderzoek bleken sommige jongeren die onderdeel uitmaken van een 'drillrapgroep' zich niet eens bezig te houden met muziek – zoals sommige leden van motorclubs niet eens een rijbewijs hebben.

Niettemin kan de betrokkenheid van jongeren bij drill – en meer specifiek de communicatie van geweld binnen de muziek – wel degelijk consequenties hebben voor hun betrokkenheid bij fysiek geweld (Stuart, 2020: 12; Roks en Van den Broek, 2020: 132). Gewelddadige poses in de muziek kunnen namelijk vragen om navolging, in het bijzonder wanneer drillers elkaar in de fysieke buitenruimte treffen (Stuart, 2020: 7). Bovendien hebben de bedreigingen en beledigingen in de muziek de potentie om als katalysator te fungeren binnen de conflicten tussen rivaliserende groepen, al kunnen we daar op basis van dit concrete onderzoek geen harde uitspraken

over doen. Wel lijken de resultaten zicht te geven op dat er aanmerkelijk meer over geweld wordt gecommuniceerd, dan dat dit daadwerkelijk wordt uitgevoerd.

De rol van social media binnen de conflicten tussen rivaliserende groepen

Naast de rol van drillmuziek waren we binnen deze studie ook in het bijzonder geïnteresseerd in de invloed van social media op de conflicten tussen rivaliserende jeugdgroepen. Hoewel we ook hier geen uitspraken kunnen doen over causaliteit, viel binnen onze studie een overduidelijke wisselwerking tussen het on- en offline domein te onderscheiden. Zo zagen we jongeren die op Instagram werden aangesproken op dat zij op het politiebureau aangifte zouden hebben gedaan – wat gezien werd als niet strokend met de mores van de straat. Andere jongeren werden juist op straat aangesproken op gewelddadige claims die zij online gedaan zouden hebben. Beelden hiervan werden vervolgens op Snapchat gedeeld. In een ander geval troffen wij op YouTube een video waarin een jongere in de tram werd aangesproken op het feit dat hij een video had gedeeld waarop hij in het territorium van een rivaliserende groep geweest zou zijn voor een zogenaamde '*oppblock tour*'. Uit deze voorbeelden wordt duidelijk dat de on- en offline werkelijkheid in de levens van drillers in grote mate door elkaar heen lopen en in voortdurende wisselwerking met elkaar verkeren.

Binnen deze *hybride straatcultuur* bleek een belangrijke rol weggelegd voor de manier waarop jongeren zich naar elkaar toe presenteerden. Zoals we zagen in paragraaf 4.3 toonden drillers zich druk met het construeren van een geloofwaardige *performance van straatidentiteit* van zichzelf en van hun groep, waarbij met name het tentoonspreiden van een zekere gereedheid en bereidheid tot het gebruik van geweld van cruciaal belang leek. Tegelijk zagen we dat zij de performances van *ops* probeerden te deconstrueren. Zij gebruikten platforms als Snapchat, Instagram en YouTube om rivaliserende drillers te beledigen, bedreigen, uitdagen, in een onachtzame pose te betrappen of te exposen.

Het online publiek bleek een cruciale rol te vervullen in de beoordeling van deze performances. Zij bepalen hoe geloofwaardig de performances – of de deconstructies daarvan – zouden zijn en welke rappers er het beste in slagen om de juiste indrukken te wekken. Daarbovenop bleek het publiek een belangrijke rol te spelen in het beïnvloeden van de dynamieken tussen drillers of drillrapgroepen. Volgers, fans en andere geïnteresseerden blijken online druk met het bekrachtigen van de performances van drillers die zij een warm hart toedragen, maar ook nadrukkelijk met het deconstrueren van de performances van rivaliserende drillers. De druk die het online publiek daarbij kan opvoeren op drillers blijkt – zoals duidelijk werd in paragraaf 4.3 – enorm. Het heeft er alle schijn van dat toeschouwers daarmee, in veel gevallen zelfs anoniem, conflicten verder op het spits kunnen drijven.

Tot slot

Muziek en social media lijken van belangrijke invloed op de straatcultuur waarbinnen het rivaliserend groepsgedrag binnen regio Haaglanden zich afspeelt. Waar de impact van muziek meer een incidenteel karakter lijkt te kennen – met het af en toe verschijnen van een nieuwe videoclip, *freestyle* of *disstrack* – vormen vooral social media een constante factor in de levens van jonge mensen. Aan de hand van de invloed van het online domein en in mindere mate de muziek kan de context waarin rivaliserende groepen bewegen worden gekwalificeerd als een hybride werkelijkheid.

Binnen deze werkelijkheid lijkt een belangrijke rol weggelegd voor performances: het construeren van identiteiten. De rivaliteiten tussen jongeren en de groepen waartoe zij behoren lijken op basis van ons onderzoek in grote mate terug te voeren op deze constante strijd om binnen de hybride context van de straat als zo 'echt' mogelijk gezien te worden door anderen, waarbij met name de gereedheid en bereidheid tot het gebruik van geweld een belangrijke rol lijken te spelen.

5.2 | AANBEVELINGEN

Aan de hand van bovenstaande conclusies formuleren we een aantal aanbevelingen voor de aanpak van rivaliserend groepsgedrag in een hybride werkelijkheid.

Bekijk rivaliserend groepsgedrag in de juiste context

In de media wordt rivaliserend groepsgedrag soms een-op-een gelinkt aan drillrap. Hoewel drill wel degelijk een rol kan spelen binnen de conflicten waarmee gemeente Delft, Den Haag en Zoetermeer zich geconfronteerd zien, lijkt de context waarin gewelddadige uitingen moeten worden begrepen op basis van ons onderzoek omvattender dan dat. Zo lijkt het problematisch groepsgedrag heel duidelijk lokale en historische wortels te hebben en lijkt de onderliggende straatcultuur waarin veel van de rivaliserende jongeren zijn ingebed – waarin social media vandaag de dag een belangrijke plaats innemen – van invloed op de rivaliteit. Bovendien zagen we in ons onderzoek ook rivaliserende groepen die zich helemaal niet bezighouden met drill, los van dat zij in conflict waren met drillers. Het verdient daarom aanbeveling het rivaliserende groepsgedrag in de juiste context en in het juiste perspectief te bezien. Het is daarbij goed aandacht te hebben voor de invloed van drill, maar ons niet blind te staren op deze verschijningsvorm. De focus van de integrale aanpak zou *rivaliserend groepsgedrag in een hybride werkelijkheid* moeten zijn, waarbij drill in sommige gevallen een rol speelt.

Scheer drillers niet over één kam

In navolging van de vorige aanbeveling zouden we gemeenten daarbij op het hart willen drukken de rol van drill per groep te bekijken. Drillrappers vormen het uitgangspunt van dit onderzoek omdat vanuit de opdrachtgever specifieke zorgen bestaan over rivaliserende groepen die zich nadrukkelijk als drillrapgroep profileren. Tijdens onze studie bleken echter grote verschillen te bestaan tussen de onderzochte groepen met betrekking tot de inhoud van hun muziek, hun gebruik van social media en de mate waarin zij leken ingebed binnen een straatcultuur. Zoals in de conclusie te lezen viel: dat een aantal rivaliserende jeugdgroepen zich nadrukkelijk als drillers profileren, betekent niet dat alle drillrapgroepen betrokken zijn bij rivaliserend groepsgedrag. Op basis van deze studie is de betrokkenheid bij drillrap vooral een belangrijke factor om mee te wegen in de duiding en aanpak van een specifieke groep, maar zegt deze niet per se iets over de betrokkenheid bij rivaliteit en geweld. Het verdient aanbeveling iedere drillrapgroep – en de implicaties van hun betrokkenheid bij drillrap – op zichzelf te beoordelen.

Continueer de regionale aanpak van rivaliserend groepsgedrag

Onder invloed van de digitalisering van onze samenleving – en in het bijzonder de digitalisering van straatcultuur – is problematisch en rivaliserend groepsgedrag vrijwel zonder uitzondering gemeentegrensoverschrijdend. De enige manier om deze problematiek effectief het hoofd te kunnen bieden is door intergemeentelijk op te trekken. Door gezamenlijk te fungeren als opdrachtgever van dit onderzoek, geven gemeente Delft, Den Haag en Zoetermeer hiervan nadrukkelijk het goede voorbeeld. De noodzaak van dergelijke samenwerkingen werd in dit onderzoek kraakhelder: de connecties tussen jongeren liepen dwars door alle gemeenten heen. Om rivaliserend groepsgedrag in de regio de komende jaren met succes te kunnen (blijven) aanpakken, is het belangrijk nauw te blijven samenwerken en gezamenlijk informatie te verzamelen, te duiden en te verwerken tot een passende aanpak.

Beschouw deze handreiking als een werkdocument

Hoewel deze handreiking lokale professionals inzichten en handvatten kan bieden waardoor zij de situatie in Delft, Den Haag en Zoetermeer beter begrijpen en hier zodoende beter op kunnen reageren, is dit document om twee redenen slechts een vertrekpunt. In de eerste plaats is het om een up-to-date overzicht te houden van de lokale situatie belangrijk te blijven investeren in de gezamenlijke informatiepositie. Zeker omdat in deze studie bleek dat er een groot verloop is in de dynamieken binnen en tussen groepen, is het belangrijk de leef- en belevingswereld van jongeren te blijven volgen en in kaart te blijven brengen. YouTube kan hierbij van grote waarde zijn omdat het platform betrekkelijk publiekelijk toegankelijk is en er behalve muziekvideo's ook veel content beschikbaar komt die oorspronkelijk op platformen als Snapchat en Instagram is verschenen. Het videoplatform biedt professionals zo een uitgelezen mogelijkheid om een zekere basis aan informatie vrij gemakkelijk op te pikken. In de tweede plaats is deze handreiking slechts een vertrekpunt omdat om de leef- en belevingswereld van rivaliserende jongeren écht te doorgronden – en dit document op een waardevolle manier aan te vullen – professionals nodig zijn met kennis van de lokale context, de historische wortels en kennis van en toegang tot de doelgroep.

Erken de wereld van jongeren als een hybride werkelijkheid

In navolging van de vorige aanbeveling is het belangrijk de leef- en belevingswereld van jongeren hierbij ook echt te beschouwen als een hybride werkelijkheid. Dit betekent dat het doorgronden van de lokale situatie alleen kan als binnen de integrale aanpak op een gedegen manier zicht wordt verschaft op zowel de publieke buitenruimte, de online wereld als de muzieksceen en deze verschillende domeinen ook nog eens in samenhang worden bekeken. Om de leef- en belevingswereld van rivaliserende jongeren écht te begrijpen en doorgronden, is het belangrijk dat we rekenschap geven van het feit dat zij zich vandaag de dag – zoals duidelijk werd uit dit onderzoek – in een hybride werkelijkheid begeven waarin deze verschillende domeinen constant op elkaar ingrijpen.

Heb aandacht voor langetermijnoplossingen

Hoewel het rivaliserend groepsgegedrag waarmee gemeente Delft, Den Haag en Zoetermeer vandaag de dag worden geconfronteerd onder invloed van social media en drill andere dynamieken lijkt te kennen dan het problematisch groepsgegedrag van de afgelopen decennia, vallen er ook vooral opvallende overeenkomsten te onderscheiden. Er lijkt binnen de regio sprake van intergenerationele overdracht van probleemgedrag. Het lijkt geen toeval dat veel van het rivaliserend groepsgegedrag van vandaag de dag zich openbaart in de buurten die een historie kennen van problematische jeugdgroepen. In sommige gevallen verwijzen de drillers zelfs letterlijk naar de oudere jongens uit de buurt die hen de kneepjes van het vak zouden hebben geleerd. Hoewel in de aanpak van rivaliserend groepsgegedrag – mede aan de hand van dit document – vast en zeker een aantal *quick wins* te behalen zijn, verdient het aanbeveling vooral ook te kijken naar meer structurele, langetermijnoplossingen om de voedingsbodem voor deze gedragingen weg te nemen.

Vergeet het publiek niet

Uit ons onderzoek kwam duidelijk naar voren dat de invloed van het (online) publiek op rivaliserend groepsgegedrag niet te onderschatten is. Deze toeschouwers kunnen online – vaak anoniem – de druk op drillers opvoeren en lijken aan de hand van provocaties de dynamiek van conflicten te beïnvloeden. Als we ons binnen de aanpak alleen op de rivaliserende jongeren richten en geen rekenschap geven van de bij tijd en wijle giftige omgeving waarin deze jongeren zich (online) begeven, lijkt het dweilen met de kraan open.

REFERENTIES

- Anderson E. (1999). *Code of the Street. Decency, violence, and the moral life of the inner city*. New York: Norton.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin*, 117(3), 497.
- Bourgois, P. (2003). *In search of respect: Selling crack in El Barrio*. Cambridge: Cambridge University Press
- Conquergood D. (1994). Homeboys and Hoods: Gang Communication and Cultural Space. In: Frey L.R. (red.). *Groups Communication in Context: Studies of Natural Groups* (pp. 23- 55).
- Cutler, C. (2003). "Keepin' It Real": White Hip-Hoppers' Discourses of Language, Race, and Authenticity. *Journal of Linguistic Anthropology*, 13(2), pp. 211-233.
- De Jong, J. D. (2007). *Kapot moeilijk: een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Amsterdam: Aksant.
- De Jong, J. (2021) *Favourite Rappers or Favourite Cappers?* Ongepubliceerde masterscriptie. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- De Roest, F.A. (2017). *Buurtvaders. Een kritische lezing van represent als performance door vier Nederlandse hiphopartiesten*. Utrecht: Universiteit Utrecht (ongepubliceerde masterscriptie).
- Duijsings, I. en van Niekerk, R. (2018). *De cijfers van Nederlandse hiphop zijn extreem, echt extreem*,
- Fatsis, L. (2019). Policing the Beats: The Criminalisation of UK Drill and Grime Music by the London Metropolitan Police. *The Sociological Review*, 67, 1300–1316.
- Fraser, A. (2013). Street habitus: gangs, territorialism and social change in Glasgow. *Journal of Youth Studies*, 16(8), pp. 970-985.
- Garot, R. (2007). "Where You From!" *Gang Identity as Performance*. *Journal of Contemporary Ethnography*, 36(1), 50-84.
- Garot, R. (2010). *Who you claim: Performing gang identity in school and on the streets*. New York: New York University Press.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Goverts, R. A. & Roks, R.A. (2020). "Proosten met champagne, heel m'n libi is nu duur": opzichtige consumptie in Nederlandse rap. *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 10(1), 18-38.
- Hagedorn, J. M. (2008). *A world of gangs: Armed young men and gangsta culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Harding, D.J. (2010). *Living the drama: Community, conflict, and culture among inner-city boys*. Chicago: University of Chicago Press.
- Harding, S. (2014). *The Street Casino: Survival in Violent Street Gangs*. Bristol: Policy Press.
- Hallsworth, S. (2013). *The gang and beyond: Interpreting violent street worlds*. London: Springer.
- Harkness, G. (2013). *Gangs and gangsta rap in Chicago: A microscenes perspective*. *Poetics*, 41(2), 151-176.
- Ilan, J. (2012). 'The industry's the new road': Crime, commodification and street cultural tropes in UK urban music. *Crime, Media, Culture*, 8(1), 39-55.

- Ilan, J. (2013). Street social capital in the liquid city. *Ethnography*, 14(1), 3-24.
- Ilan, J. (2020). Digital street culture decoded: why criminalizing drill music is street illiterate and counterproductive. *British Journal of Criminology*, 60(4), 994-1013.
- Kaluža, J. (2018). Reality of Trap: Trap Music and its Emancipatory Potential. *IAFOR Journal of Media, Communication & Film*, 5(1), 23-42.
- Katz, J. (1988). Seductions of crime: *Moral and sensual attractions in doing evil*. New York: Basic Books.
- King, J., Walpole, C. E. en K. Lamon (2007). Surf and Turf Wars Online. *Journal of Adolescent Health* 41(6): 566–568.
- Kintrea, K., Bannister J., Pickering J., Reid, M. & Suzuki, N. (2008). *Young people and territoriality in British cities*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Kop, N., Euwema M. en H. Ferwerda (2007). Conflict op straat: strijden of mijden? *Marokkaanse en Antilliaanse jongeren in interactie met de politie*. Amsterdam: Reed Business.
- Lauger, T. R., & Densley, J. A. (2018). Broadcasting badness: Violence, identity, and performance in the online gang rap scene. *Justice Quarterly*, 35(5), 816-841.
- Ley, D. en R. Cybriwsky (1974). Urban graffiti as territorial markers. *Annals of the association of American geographers* 64(4), 491-505.
- Miller, W. B. (1959). Implications of urban lower-class culture for social work. *Social Service Review*, 33(3), 219–236.
- Morselli, C. en D. Decary-Hetu (2013). Crime facilitation purposes of social networking sites. *Small Wars and Insurgencies*, 24(1), 152–170.
- Moule, R.K., Pyrooz, D.C., en S.H. Decker (2014). Internet adoption and online behaviour among American street gangs: Integrating gangs and organizational theory. *British Journal of Criminology*, 54(6), 1186-1206
- Patton, D.U., Pyrooz, D., Decker, S., Frey, W.R., en P. Leonard (2019). When Twitter Fingers Turn to Trigger Fingers: a Qualitative Study of Social Media-Related Gang Violence. *International Journal of Bullying Prevention*.
- Papachristos, A.V., Hureau, D.M. en A.A. Braga (2013). The Corner and the Crew: The Influence of Geography and Social Networks on Gang Violence. *American Sociological Review*, 78(3), 417-447.
- Pinkney, C. & Robinson-Edwards, S. (2018). *Gangs, music and the mediatization of crime: Expressions, violations and validations*. *Safer Communities*, 17, 103–11.
- Pyrooz, D. C., Decker, S. H., & Moule Jr., R. K. (2015). Criminal and routine activities in online settings: Gangs, offenders, and the Internet. *Justice Quarterly*, 32(3), 471-499.
- Robinson, C. (2000), Creating space, creating self: street-frequenting youth in the city and suburbs. *Journal of Youth Studies*, 3(4): 429-443.
- Roks, R.A. (2013). De straat praat? De performance van 'street credibility'. *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 3(3), 14-31.
- Roks, R.A. (2016). *In de h200d. Een eigentijdse etnografie over de inbedding van criminaliteit en identiteit*. Rotterdam: Erasmus University Rotterdam.
- Roks, R.A. (2017). In the 'h200d': Crips and the intersection between space and identity in the Netherlands. *Crime, Media, Culture*.

- Roks, R.A. (2020). Keeping it (hyper)real: a musical history of rap's quest beyond authenticity. In: Bovenkerk, F. en D. Siegel (red.) *Music and Crime*. Cham, Switzerland: Springer.
- Sandberg, S., en W. Pedersen (2011). *Street capital: Black cannabis dealers in a white welfare state*. Bristol: Policy Press.
- Sansone, L. (1992). *Schitteren in de schaduw. Overlevingsstrategieën, subcultuur en etniciteit van Creoolse jongeren uit de lagere klasse in 1981-1990*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Storrod, M.L., en J.A. Densley (2017). 'Going viral' and 'going country': the expressive and instrumental activities of street gangs on social media. *Journal of youth studies*, 20(6), 677-696.
- Stuart, F. (2019). Code of the tweet: Urban gang violence in the social media age. *Social problems*, 67(2), 191-207.
- Stuart (2020). *Ballad of the Bullet. Gangs, Drill Music, and The Power of Online Infamy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Urbanik, M.M., en K.D. Haggerty (2018). '#It's Dangerous': The Online World of Drug Dealers, Rappers and the Street Code. *The British Journal of Criminology*, 58(6), 1343-1360.
- Urbanik, M.M., en R.A. Roks (2020). GangstaLife: Fusing Urban Ethnography with Netnography in Gang Studies. *Qualitative Sociology*.
- Van den Broek, J.B.A. (2022). *Weg van de Straat* (Proefschrift in voorbereiding). Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Van Hellemont, E. (2012). Gangland online: Performing the real imaginary world of gangstas and ghettos in Brussels. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 20(2), 165-1
- Veblen, T. (2018 [1899]). *The Theory of the Leisure Class*. New York: Viking.
- Wacquant, L. (2007). Territorial stigmatization in the age of advanced marginality. *Thesis Eleven*, 91(1), 66-77.
- Wilkinson, D.L. (2001). Violent events and social identity: Specifying the relationship between respect and masculinity in inner-city youth violence. *Sociological Studies of Children and Youth*, 8, pp. 235-269.

OVERZICHT MUZIEKVIDEO'S

Hieronder wordt een overzicht weergegeven van de 41 muziekvideo's die voor het onderhavige onderzoek zijn geanalyseerd. De titels zijn uitgerust met een hyperlink om zo direct naar de specifieke muziekvideo te gaan.

SK6

Jxrrski - 6OYZ N THA H2OOD (Music Video) (Prod. Veekay x Wbeatz) | Pressplay
 #SK6 Jxrrski - #QUICK (Prod. Reimas & Dn6beats) | #HxD | NU OOK ONLINE OP SPOTIFY !!
 (SK6) Jxrrski X Compact X T9Dore - 2516 (Music Video) Prod. By M2K | Pressplay
 Jxrrski x Sluiper x Fishy - Straight Facts (Music Video) (Prod. Eli x Emperor) | Pressplay
 #SK6 Jxrrski x Boegje - Pyrex (Prod. Rayvi) | #HxD
 #SK6 Jxrrski - TikTok (Prod. SB)
 Jxrrski X \$J X Fishy - "Get6acc" (Prod.Dave Crag) | #ABK | #HxD
 #SK6 Sluiper X #Z67 Milli - Bacc 2 Bacc (Prod.MH-Beats) | Grimmedia (Official Music Video) #Y.ABK
 #SK6 Jxrrski X #ZEZEE Kay K - Hidden Facts (Prod.by.Beats048) | (Official Music Video) #ABK
 Sluiper x \$J x Fishy x C'rose - Lightwork Freestyle | Pressplay
 #SK6 Jxrrski X Sluiper - Badman Forward 2.0 (Prod. Itchy) | #HxD
 #SK6 Jxrrski x Sluiper - Ghost (Prod. JJBeatZ) | Y.ABK | #HxD
 (#SK6) Jxrrski x T9Dore - Scorpion (Official video)
 Jxrrski - Already #SK6 (Dir. by @redmoonsstudios)
 Jxrrski - Lightwork Freestyle 2 (Prod. Rayvi) | Pressplay
 #SK6 Fishy x Sluiper - 6loccparty | #HxD
 (#SK6) Jxrrski - Hyena (Official Video)

52

#52 Quu - Live 'O (Music Video) (Prod. Nuumbaninebeatz) | Pressplay
 Quu x Fieldman - Lightwork Freestyle (Prod. Gimo x Reimas & M1onthebeat) | Pressplay
 Fieldman x Fishy x CSplash x \$J - Time Will Tell | Pressplay

OBM

#OBM Msttappedkid x Five4hunna - Woede | #HxD
 #OBM Msttappedkid x Five4hunna - Reverse (Prod. DT5 Beats) | #HxD | NU OOK OP SPOTIFY !!!

31

#31 H4rley - Trending Topic (Prod. By Heatmaky)
 #31 H4rley X Chico - Je Nique Ta Mere (Prod. HARIS) OUT NOW ON SPOTIFY!!
 #31 Yahma X H4rley - Smith & Wesson (Prod. OhKay) NU OOK TE STREAMEN OP SPOTIFY!!!
 #31 H4rley X Bitto - 2Manstep (Prod. By DvnielTurnup)

ZQ

Impy - Bloodz n da Hood (Music Video) (Prod. Veekay x Wbeatz) | Pressplay
 #ZQ Impy - No Respect (prod. HARIS) (Music Video) | Crash Parker Special
 Impy x Jsav x Seef - Lightwork Freestyle (Prod. Reimas x SIN & GimoBeats) | Pressplay

YL x Impy x B11 x YK - What happened (Music Video) (Prod. jxrsko) | Pressplay
 Impy - Lightwork Freestyle 2 (Prod. Muric) | Pressplay
 Impy - Lightwork Freestyle (Prod. Mvz & HARIS) | Pressplay
 Impy x Ry2sav - Only Facts (Prod. Reimas & beatsbySin) (Music Video) | Pressplay
 Impy - Wie Is Op Wie (Music Video) Prod By Yamaica | Pressplay
 #ZQ IMPY x RY2SAV - Concrete Barz #19
 RY2SAV - De heer (Music Video) (Prod. Nonchabeats & Bs beats) | Pressplay

G4H

Archi X Frisse - AAN MET DE GANG ft. GGK, Barba (Prod. MVZ) | NU OOK OP SPOTIFY, TIKTOK ETC.
 A Hustler Story #1: "Dagobert" - Archi x Frisse x GGK (Prod. MVZ) | Lose Clips

#156

#156 CDK - Gebeurd (Directed by Recgraph)
 CDK - Wacht zo lang..

Overig

A3 x Jama MW x Jea x Ghatarr - Welkom In West (Prod. Problemchild)